

Міністерство освіти і науки України
 Національний технічний університет
 «Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента Поляковської Софії Володимирівни
 академічної групи 035М-22з-1
 спеціальності 035 Філологія
 за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
 (переклад включно), перша – англійська»
 на тему «Труднощі перекладу юридичних термінів з англійської на українську
 мову»

Керівник	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інстициційною	
Кваліфікаційної роботи	Бердник Л.В.			

Рецензент	Кострицька С. І			
-----------	-----------------	--	--	--

Нормоконтролер	Введенська Т.Ю.			
----------------	-----------------	--	--	--

Дніпро

2023

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Завідувач кафедри
перекладу

_____ Висоцька Т.М.

« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню магістр

студенту _____ Поляковська С.В. академічної групи 035М-22з-1
напряму _____ 035 Філологія
спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша –англійська»

на тему «Труднощі перекладу юридичних термінів з англійської на українську мову»
затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від № №1373-с від
13.11.2023 р.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Дослідити теоретичні засади вивчення англомовного юридичного дискурсу</i>	08.10.23
Розділ 2	<i>Проаналізувати способи перекладу англомовних юридичних термінів українською мовою</i>	30.11.23

Завдання видано _____
(підпис керівника)

Бердник Л.В.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.09.23

Дата подання до екзаменаційної комісії

08.12.23

Прийнято до виконання _____
(підпис студента)

Поляковська С.В.
(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 73 с., 43 джерел.

Об'єкт дослідження: англомовні юридичні терміни.

Предмет дослідження: особливості перекладацьких трансформацій як способів відтворення юридичних термінів в українських перекладах англомовної юридичної літератури.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у проведенні аналізу особливостей юридичних термінів на прикладі оригінальних текстів з англійської юриспруденції, визначенні труднощів, які виникають в процесі перекладу з подальшим розробленням рекомендацій по їх вирішенню та дослідженні способів перекладу юридичних термінів.

Методи дослідження: метод теоретичного аналізу, описовий метод, метод контекстуального аналізу, метод спостереження, метод зіставного аналізу.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його результати становлять певний внесок у розвиток теоретичних аспектів перекладознавства, пов'язаних з екстралінгвістичними факторами розвитку мови.

Практична цінність роботи визначається тим, що її результати можна застосовувати для розв'язання практичних проблем, пов'язаних з англо-українським перекладом текстів з юриспруденції. У практичній частині розглядаються тексти з оригінальної юридичної літератури, періодичних видань та їх переклади.

Ключові слова: ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ, ДИСКУРС, СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ

SUMMARY

Diploma paper: 73p, 43 sources.

The **object** of the research is legal terminology.

The **subject** of the research is specifics of translational transformations as the ways of rendering legal terminology into Ukrainian.

The **objective** of the research is to analyze peculiarities of legal terminology, ways of translating legal terminology and to identify problems that arise in rendering legal terminology from English into Ukrainian.

Research methods: method of theoretical analysis, descriptive method, method of contextual analysis, method of observation, method of contrastive analysis.

Theoretical significance of the research consists in the fact that its results make a certain contribution to the development of theoretical aspects of translation studies, related to extralinguistic factors of language development

The practical value of the work is determined by the fact that its results can be used to solve practical problems related to the English-Ukrainian translation of jurisprudence texts. In the practical part, texts from the original legal literature, periodicals are analyzed.

Keywords: LEGAL TERMINOLOGY, DISCOURSE, WAYS OF TRANSLATION

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	10
1.1 Різновиди термінологічної лексики	10
1.2 Дослідження науковців щодо визначення поняття термін.....	13
1.3 Особливості функціонування англійської юридичної термінології.....	20
Висновки до 1 Розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	27
2.1 Труднощі відтворення у перекладі юридичних термінів	27
2.2 Способи перекладу англійських юридичних термінів.....	35
2.3. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі правових актів.....	40
2.4. Аналіз мовних реалій, безеквівалентної лексики та лінгвістичні розбіжності юридичних термінів при перекладі.....	56
Висновки до 2 Розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Сучасний стан розвитку суспільства та інтеграція країн з різними правовими системами в світову спільноту піднімає питання важливості знання юридичної термінології, яка відображає правові поняття, не тільки юристами, а й перекладачами. Зважаючи на відмінності у правовій системі України та англomовних країн, перекладачу слід особливу увагу звертати на використання юридичних термінів у правовому контексті. Невірно перекладений юридичний документ, може призвести до непорозумінь, розриву договорів. Переклад юридичних текстів належить до актуальних проблем теорії та практики перекладу та вважається одним із найскладніших видів перекладу, що зумовлено не тільки вимогою щодо досконалого володіння термінологією, а й необхідністю розуміння мовних реалій носіїв мови.

Визначення природи емоційно-суб'єктивної оцінки термінології, її мовно-стилістичних ознак є однією з основних проблем лінгвістики ділової мови. Це питання в однаковій мірі є суттєвим і для проблем становлення стилю наукової мови у зв'язку з проникненням в нього елементів емоційного, і можливістю їх «співіснування» з елементами логічного.

Прийнято вважати аксіомою той факт, що емоційно-оцінювальна реакція не відповідає самій природі наукового мислення: відволікання від частковостей, створення узагальнюючих і абстрагованих висновків пов'язано з об'єктивністю оцінювальної міри, з логічними, але не емоційними визначеннями.

Ця обставина начебто дає можливість сказати що, по-перше, емоційна забарвленість термінології не мотивована функцією наукового мислення, по-друге, що в стилі наукової прози образна і суб'єктивна експресивна сила слова повинна вступати в гостру суперечність з логічно об'єктивною спрямованістю наукової теоретичної думки і, нарешті, що чуттєвість переживань і відчуттів суб'єкта взагалі лежить поза площиною мислення, пов'язаного з вирішенням тієї

чи іншої логічної задачі. Проте адекватний опис сутності мовних особливостей наукової прози вимагає вивчення їх емоційних якостей, адже людське мислення є єдність логічного і чуттєвого пізнання дійсності. У зв'язку з чим, особливо важливим є вивчення прикметника як слова, що володіє різноманітним виразним властивостями і здатністю виражати суб'єктивно-емоційне ставлення.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що на сьогодні питання розгляду мови у аспекті її взаємодії з культурою і суспільством є, з одного боку, недостатньо поширеним і розкритим, а з іншого, тим, що переклад галузевих текстів саме з точки зору їх кореляції з культурологічними і соціологічними аспектами життя є важливою проблемою перекладацької діяльності.

Мета дослідження – дослідити особливості англійської юридичної термінології на матеріалі оригінальних текстів з англійської юриспруденції і показати, за допомогою яких прийомів перекладач відтворює її в україномовних відповідниках. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- визначити поняття юридичний термін та різновиди термінологічної лексики;
- дослідити досягнення науковців щодо вивчення перекладу юридичних термінів;
- визначити особливості функціонування та прийоми перекладу англійської юридичної термінології;
- проаналізувати труднощі відтворення у перекладі юридичних термінів та термінів-словосполучень;
- розкрити використання перекладацьких трансформацій при перекладі правових актів;
- провести аналіз мовних реалій, безеквівалентної лексики та лінгвістичні розбіжності юридичних термінів при перекладі.

Об'єктом дослідження є юридичні терміни англійської мови.

Предмет дослідження становлять особливості перекладацьких трансформацій /способів відтворення юридичних термінології в українських перекладах англomовної юридичної літератури.

Фактичним матеріалом дослідження послужили тексти з оригінальної юридичної літератури із періодичних видань та їх переклади. Як окремий вид фахового перекладознавства юридичний переклад почав виокремлюватися наприкінці 80-х — початку 90-х років ХХ ст. Проблемою юридичного перекладу останнім часом займалися такі науковці як С. Власенко, В. Карабан, Л. Черноватий, В. Слепович, Е. Щепотіна та інші. Проте питання адекватності перекладу юридичних термінів потребує подальшого вивчення.

Теоретичною базою даного дослідження стали наукові праці відомих вчених, таких як, А.С. Вагапов, В.С. Виноградов, С.В.Власенко, М.Г. Гамзатов, Т.В. Губаєва, Ю.М. Лотман, В.Н. Комісаров, О. Кононов, В.О. Навроцький, В.Ф. Назаров, А.Д. Швейцар, Є. В. Щепотіна.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що на основі ретельного опрацювання зібраного матеріалу зроблено спробу розкрити проблему перекладу з урахуванням особливостей юридичних термінів. Уперше звертається особлива увага перекладачів на те, що, окрім досконалого володіння іноземною мовою, юридичний переклад потребує вузькоспеціальних знань і широкого спектру додаткових знань про країну, її культуру, особливості історичного розвитку та соціальну організацію суспільства. На основі вивчення наукових джерел з перекладознавства, лінгвокультурології, юридичної лінгвістики і інших лінгвістичних дисциплін зібрано, охарактеризовано і проілюстровано на прикладах основні перекладацькі прийоми відтворення соціокультурних явищ англomовних правових текстів в українських перекладах.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його результати становлять певний внесок у розвиток теоретичних аспектів перекладознавства, пов'язаних з екстралінгвістичними факторами розвитку мови.

Практична цінність роботи визначається тим, що її результати можна застосовувати для розв'язання практичних проблем, пов'язаних з англо-українським перекладом текстів з юриспруденції. Запропонований аналіз опрацьованої літератури може бути використаний у подальших наукових дослідженнях перекладу галузевої літератури, а саме для вивчення впливу екстралінгвістичних факторів на мову, і урахування цього явища під час перекладу.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

Апробація роботи: основні практичні результати роботи викладено на I Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи» 27 жовтня 2023 р. (Дніпро, НТУ «ДП») в тезах “English Terminology: Difficulties of Translation into Ukrainian”.

РОЗДІЛ 1 ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

1.1. Різновиди термінологічної лексики

Із зростанням людських знань і розвитком ідей, а також їх зміною, зростає і кількість слів у мові. Кожне нове наукове відкриття потребує найменування як засобу вираження логічної уяви про поняття. Даний процес викликає також численні зміни значень існуючих слів.

Англійська мова, як і будь-яка інша мова, пристосовується до найрізноманітніших потреб означення. У мовній лексиці розрізняються два її найтипівіші варіанти: розмовно-літературна і науково-технічна. Інколи таке протиставлення робиться на рівні стилів – наукового і літературного, хоча літературний стиль є обов'язковою вимогою, що висувається до науково-технічного викладу.

Розмовна лексика вживається у повсякденному спілкуванні усіх мовців, особливо якщо вона стосується елементарних сторін життя. В ареалі розмовної мови усне слово впливовіше, ніж писемне, і є головним виразником характеру мови.

Технічна лексика вживається у галузях науки, хоча при цьому залучається значна частина загальноповживаних слів. Науково-технічний вокабуляр – це засіб спілкування учених і фахівців, які намагаються користуватися ним точно і постійно. Фахівці вживають писемне слово частіше, ніж усне. Технічні терміни, звідси, мають спеціалізовані і окреслені значення. Незважаючи на те, що термінологія нараховує велику кількість одиниць, користується нею менша частина населення, а тому термінолексика у своїй більшості до загального словника мови не потрапляє. Через це терміни мають більшу стабільність і стійкість перед морфологічними і семантичними змінами, ніж загальноповживана лексика.

Технічна лексика має дещо інтернаціональний характер. Багато технічних слів ідентичні за формою і значенням у кількох мовах. Кількість слів, що мають спільне вживання у різних мовах, значно більша у технічній мові. Завдяки цьому науковий опис інколи наближається до явища міжмовної комунікації.

Словниковий склад мови визначає можливості для вираження тих чи інших понять чи предметів для їх точного й виразного визначення. Відсутність в мові визначення відомого поняття являється однією з найбільших перешкод для його передачі в мові. Зазвичай ці перешкоди долаються шляхом створення нового слова чи запозичення слова з іншої мови. Таке поповнення лексики відбувається постійно, кристалюючи в словах все те, що відклалося в суспільній свідомості.

В інтересах викладу тієї чи іншої теми, в першу чергу необхідно мати запас найменувань для тих понять, які входять в коло цієї теми. Це однаковою мірою відноситься не тільки до тем побутового характеру й до тем спеціального чи наукового змісту. Очевидним є те, що говорячи про будівельні матеріали, чи про зернові культури, або ж про польові роботи, ми також потребуємо і їх назви, так само як, розкриваючи яке-небудь питання з фізики чи граматики, повинні використовувати відповідну фізичну чи граматичну номенклатуру.

Кожна область життя й знання характеризується своїм колом найменувань, якими слід оволодіти кожному, хто має з ними справу. Необхідність найменувань являється елементарною умовою точності самої мови.

Утворення сучасної термінології англійської мови починається з часів Чосера. У своїй праці «*Treatise on the astrolabe*» Чосер вперше вжив терміни *declination, ecliptic, latitude, longitude, meridian, zodiac* у тому значенні, в якому вони вживаються дотепер. Він також ввів до вжитку, крім грецьких і латинських, арабські терміни *nadir, zenith, azimuth*.

З епохою відродження і розвитком науки, що намагалася відокремитися від церкви, у європейських мовах з'явилася велика кількість термінів. Переважна частина їх або запозичувалася з класичних мов, або утворювалася на основі

запозичення словотворчих елементів. З поширенням книгодруку, виникненням шкіл і зростанням загальної грамотності більша частина запозиченого лексикону потребувала популярного пояснення. З'явилися перші словники, в яких латинські терміни передавались засобами власної лексики, а також словники так званих важких, незрозумілих слів. Це були попередники тлумачних словників; лексика в них була змішаного характеру, за винятком словників юриспруденції, які і поклали початок термінологічним словникам.

Юридичний переклад є одним із видів спеціального перекладу, об'єктом якого є передача засобами іншої мови правових письмових чи усних текстів. Юридичний переклад має ряд особливостей, з якими повинен бути обізнаним перекладач юридичного тексту, оскільки помилки у перекладі можуть призвести до конфлікту між сторонами юридичного дискурсу, судових позовів чи припинення співпраці. Цей тип перекладу не може бути здійснено без використання спеціальних пізнань у відповідній галузі права, без знання специфіки конкретного виду правовідносин. Перекладач повинен орієнтуватися у чинному законодавстві, а також володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті.

До особливостей юридичних текстів можна віднести вживання спеціальної юридичної лексики, основну частину якої складають юридичні терміни та реалії; загальноновживаної лексики зі спеціальним вузькогалузевим значенням; скорочень, більшість яких зустрічається тільки в юридичних текстах; синонімів (парних та потрійних), що використовуються для позначення одного поняття з метою уникнення двозначності; кліше та сталих виразів; запозичень з латинської та французької мов (які часто не перекладаються); слова давньоанглійського походження, які вийшли із загального вжитку; ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються чи рідко вживаються в літературній мові.

1.2. Дослідження науковців щодо визначення поняття термін

Проблемами термінології глибоко займалися такі лінгвісти як ю та інші. Більшість дослідників признає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мов науки. Під терміном, зазвичай, розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття.

Вважається, що “термін – це слово (чи словосполучення) спеціальної сфери застосування, яке називає спеціальне поняття” [12, 267].

Короткий тлумачний словник [10], в свою чергу, дає таке визначення слова “термін”: Термін (лат. *terminus* “границя, кінець, межа”) – це спеціальне слово чи словосполучення, що прийняте в певній професійній сфері і застосовується в особливих умовах. Термін представляє собою словесне означення поняття, яке входить в систему понять певної області професійних знань.

Приблизно такі ж визначення термінології знаходимо і в інших словниках лінгвістичних термінів: термінологія визначається як система термінів, які використовуються для вираження понять, притаманних даній науці.

В основі кожного терміна обов’язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни представляють собою точну і в той же час стислу характеристику предмета чи явища. Кожна галузь знання оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи даної науки.

При визначенні терміна підкреслюють його функціонально-смысловий бік, бо термін за вимогами, що до нього визначаються, має стосуватися одного поняття.

М. І. Мостовий дає таке визначення терміна: термін – це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відбиває одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва [27, 191].

В. І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він вважає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів [15, 54].

М. І. Мостовий та В. І. Карабан вичерпно визначили сутність поняття термін, яку відзеркалено у власному формулюванні: термін – це слово або словосполучення, яке служить для вираження поняття і прийняте в відповідній професійній сфері та вживане в особливих умовах.

Багато авторів, що досліджували терміни, робили спробу класифікувати ці одиниці. Так, наприклад, М. І. Мостовий [27, 191-192] поділяє термінологію на номенклатуру і професіоналізми.

Номенклатура – це сукупність спеціальних термінів-назв, які вживаються в окремій фаховій ділянці. Як зазначає Л. В. Туровська, недостатнє опрацювання поняття «номенклатура» в теоретичному аспекті спричинило відсутність чітких критеріїв розмежування термінів і номенів. Авторка робить спробу систематизувати основні ознаки номенів: 1) номени співвіднесені з поняттям через терміни й функціують у спеціальній комунікації завдяки існуванню відповідних термінів; 2) номени співвідносяться не з будь-яким поняттям, а лише з таким, яке є показником класу (не на основі родовидових понять); 3) номени посідають проміжне місце між власними назвами та термінами; 4) номени входять до системи, яка належить до однієї з найпростіших, і є переліком однорідних понять, що перебувають на одному рівні абстракції та відбивають класи однорідних предметів [40, 227–228].

Професіоналізми – це дублети науково-технічних термінів, які не складають замкнутої системи. Професіоналізми визначають спеціальні поняття, знаряддя або продукти праці, виробничі процеси, народні ремесла. Вони носять чіткий місцевий характер, і їм властива деяка емоційність, що викликана особливостями просторіччя. Внаслідок цього професіоналізми відносяться до окремого підвиду діалекта, особливо якщо вони вживаються поза межами виробничих стосунків.

М.І. Мостовий [27, 192] виділяє ще один різновид терміна – торговельний знак або паронім. В умовах масового виробництва і в необхідності збувати крам виникла ціла наука утворення торговельного знака. Його застосування пов'язане з дослідженням мотивації поведінки перспективного покупця. У процесі утворення пароніма враховують як психологічні фактори припущення, переконання і принадження, так і мнемонічні, семантичні, аналогові і інші особливості слова, що залучаються. При найменуванні об'єкта чи виду послуг до уваги сприймаються комбінаційні особливості звучання і значення форми, змішані імітаційні процеси. Торговельний знак розрахований на широкі кола населення, а тому до складу знака залучається добре відоме загальноживане слово. При цьому враховується і та обставина, як до цього слова ставиться споживач.

У словнику лінгвістичних термінів до поняття «термінологія» подано таку дефініцію: «Система термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя» [36, 305]. І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Т. І. Панько, даючи визначення терміна «термінологія», виокремлюють її як науку про терміни, тобто систему позначень наукових і професійних понять будь-якої однієї галузі [31, 147].

Хоч у наведених визначеннях окреслення поняттєвого обсягу терміна «термінологія» й подається з використанням поняття система, однак більшість сучасних термінологічних досліджень доводять, що такі терміни, як «термінологія» й «терміносистема» не є ідентичними за своїм поняттєвим обсягом.

У Словнику української мови (1970–1980 рр.) подано таке визначення термінології: «Термінологія – сукупність термінів якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва або всіх термінів даної мови» [38, 88, т. 10]. Л. О. Симоненко пропонує таке визначення: «Сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини, становлять

термінологію» [34, 3]. У свою чергу термінознавець Н. В. Нікуліна зауважує, що поняття «термінологія» можна розглядати як у вузькому, так і в широкому розумінні. На думку дослідниці, у сучасному мовознавстві термінологією називають, по-перше, науку про терміни, по-друге, накопичений і використовуваний нацією протягом її пізнавально-інтелектуального розвитку термінофонд (українська термінологія), по-третє, окрему групу слівтермінів (галузева або фахова термінологія) [30, 48]. Розвиток цивілізації супроводжується появою численних термінів у різних галузях науки та техніки. Оскільки переважну частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика, то цілком природно, що лінгвісти надають особливого значення дослідженню структурно-семантичних особливостей терміна.

Мова як система має достатньо законів та засобів утворення нових понять, які з'являються у спеціальній лексиці та потребують номінації. Одним із поширених засобів номінації фахових термінів є використання багатозначних загальнономовних слів у спеціальній науковій сфері. Вживання загальнономовних слів у різних галузях науки базується на тих самих законах та механізмах «утворення» різних змістів їх вживання.

З урахуванням схарактеризованих поглядів на зміст термінів «термінологія» й «терміносистема», а також відповідно до проведеної аналітичної роботи можна запропонувати такі робочі дефініції цих понять, прийнятних для досягнення мети дослідження: *термінологія* (у вузькому розумінні) – це терміни певної науки чи галузі знання, узяті безвідносно до критеріїв структурної й системної організації, визначених системністю й структурованістю наукових знань і уявлень про той фрагмент дійсності, що вивчається відповідною наукою чи галуззю знання; *терміносистема* – це впорядкована сукупність термінів, що набуває ознак системності в результаті поступового розвитку певної науки чи галузі знання та завдяки цілеспрямованій кодифікаційній, нормативній лінгвістичній обробці відповідної термінології, щоб найчіткіше відбивати її

поняттєвий континуум та відповідати мовним закономірностям і системі [24, 48].

Запропоноване визначення поняття «терміносистема» в конденсованому вигляді вказує на всі критерії, яким має відповідати будь-яка термінологія на рівні її системної організації. Достатньо обґрунтованими, як на нашу думку, є критерії, визначені О. Ф. Кучеренко: *цілісність, структурність, ієрархічність, взаємозалежність, динамічність, окресленість, відкритість* [22, 4].

Семантичне перетворення загальноживаних слів, використання їх у статусі одиниць номінації спеціальної сфери відіграє значну роль у сучасному термінознавстві. З його допомогою задовольняють усе більші потреби в нових термінах (шляхом семантичного перетворення наявних у мові слів).

Відомо, що основною ознакою терміна є його кореляція з поняттям відповідної галузі знань. Враховуючи цю властивість терміна, важливо простежити його семантичні смислові зв'язки із загальноживаним словом, що буде показано на матеріалі лексикографічних джерел. Однією з найскладніших проблем у лексикографічному описі слова - терміна є розмежування полісемії та омонімії. Зовні явище полісемії подібне до лексичної омонімії, але це лише зовнішнє враження. Г. Мукан зазначила, щоб визначити межу між полісемією та омонімією, треба розглядати зовнішні й внутрішні ознаки в нерозривній єдності, брати до уваги наявність чи відсутність внутрішнього значеннєвого зв'язку між семантикою співзвучних слів, і лише при втраті мотивування спільної ознаки в семантичній структурі слів уважати їх омонімами [28, 35] Однак у тлумачних словниках опис численних значень одного і того самого знака здійснюється шляхом пояснення одного значення через інше без пояснення зв'язку між ними та без врахування його узагальнюючої природи слова-терміна. Отже, термін - це лексико-номінативна одиниця мови, що співвідноситься з поняттям спеціальної професійної сфери:

по-перше, терміни мають те лексичне значення, яке і означають;

по-друге терміни мають лексичне значення, яке є тим самим поняттям;

по-третє, терміни збігаються з поняттям і не мають лексичного значення. Зрештою, всі вони мають право на існування, оскільки, говорячи про семантичну структуру слова-терміна, ми говоримо про структуру його (терміна), внутрішню форму.

Слід зазначити, що ця проблема інтерпретується в термінологічних дослідженнях по-різному. Тому, описуючи семантичну структуру багатозначного слова-терміна, важливо віднайти у ній те спільне, інваріантне, на чому будуть генеровані зв'язки у середині структури.

Шляхом узагальнення слово-термін, що підлягає лінгвістичному аналізу, об'єднується хоча б однією спільною лексичною парадигматичною семою. У зв'язку з цим цілком виправданим у термінознавстві є метод розчленування терміна на складові семантичні компоненти з метою моделювання його семантики.

Наукове висловлювання за основну мету має вплив на розум, а не на почуття читача, воно розраховане не на емоційно-чуттєве, а насамперед на логічне сприйняття. Стиль наукової прози прагне до максимальної об'єктивності викладу. Наукова робота, як правило, не дає можливості представити настрої автора, його ставлення до читача, оцінку висловлювання.

У зв'язку з цим широкого поширення набуває думка про те, що в стилі наукової прози відсутні мовні елементи, які містять емоційність. Однак, точніше було б говорити не про відсутність емоційних елементів, а про те, що стиль наукової прози тяжіє до мовних засобів, позбавлених емоційного навантаження.

Оскільки науковий виклад використовує в першу чергу логічні засоби впливу і переконання, формулюється думка про те, що наукова проза завжди нудна і неоригінальна, що автор теоретичної роботи (перш, ніж він почне писати книгу) повинен прийняти як неминучий той факт, що його робота схожа на всі інші, написані на ту ж або подібну тему.

Прихильники цієї точки зору вважають, що найменший натяк на емоційність, гіперболічність у висловленні, навіть мінімальна образність можуть

пошкодити ясність викладу, бо, як вважає ряд учених, поняття, що розчиняється в алегоричному образі, залишає галузь науки. Звідси можна зробити висновок про те, що наукова проза допускає тільки такі форми і тропи, які стали загальним мовним надбанням і не можуть викликати ніяких образів. Отже, якщо наукова проза відповідає своєму призначенню, вона повинна бути позбавлена якої б то не було емоційності та образності.

Порівнюючи роман з науковою працею, дізнаємось, що в першому зустріч чоловіки і жінки і емоції що були викликані цією зустріччю можуть бути описані найрізноманітнішими способами, у той час як приготування азотної кислоти або дії хлору ніяк не можуть вплинути на виникнення будь-яких почуттів. У результаті слова, що використовуються у науковій літературі, можуть надавати інформацію, подібну лише до тієї, яку здатен надати робот.

До наукового стилю належать науково-технічні тексти, сферою використання яких є наукова діяльність, освіта, навчання. Головним призначенням цього стилю є систематизація знань, пізнання світу, повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, виклад матеріалу та презентація наукових даних суспільству.

Точний і чіткий виклад матеріалу з майже повною відсутністю тих елементів, що надають мовленню емоційну насиченість є основною стилістичною рисою науково-технічного тексту. Головний акцент ставиться на логічний, а не на емоційно-чуттєвий бік. У науково-технічному тексті автор прагне виключити можливість довільного тлумачення природи предмета. Завдяки цьому текст стає більш інформативним.

Дослідники специфіки науково-технічних текстів акцентують увагу на тому, що такі тексти мають не лише лексичні особливості (наявність термінології тощо), а й синтаксичні. М. Готті [9], досліджуючи спеціалізований (науково-технічний) дискурс, виокремив низку його особливостей, які є важливими для

процесу перекладу. Дослідник запропонував найважливіші лексичні особливості науково-технічних текстів.

1. *Монореферентність лексики* полягає в тому, що велику частину лексичного складу наукових текстів становлять терміни, основною характеристикою яких є прозорість значення та однозначність. Через те, що більшість термінів мають декілька варіантів перекладу залежно від конкретної сфери знань, у словниках зазвичай подають перелік значень термінів, кожне з яких вживається в окремому контексті.

2. *Відсутність емоційного забарвлення, емоційних конотацій.* Терміни в наукових текстах виконують денотативну функцію. Інформативна комунікативна мета спеціалізованих текстів переважає над емоційною, естетичною.

3. *Точність та прозорість спеціалізованої лексики.* Кожен термін повинен прямо вказувати на конкретний концепт, який він позначає.

4. *Стислість.*

5. *Консерватизм.* Вживання нових термінів може призвести до неточностей, провокує використання старих, давно усталених формул [9, 34-64].

Отже, науково-технічним текстом є лінійна послідовність висловлень, об'єднаних тематично і структурно, яка використовується для збереження та передавання інформації. Для науково-технічних текстів характерна низка специфічних рис, з-поміж яких: іменна структура тексту, деперсоналізація, спеціальна термінологія, експресивна стислість, перевага інформативної функції над емотивною, а також часте використання різноманітних знакових систем.

1.3. Особливості функціонування англійської юридичної термінології

Англійська термінологічна юридична лексика формувалася століттями. Ця терміносистема розвивається і далі, постійно змінюється, але водночас це єдина

цілісна система, яка функціонує та змінюється разом з людським суспільством.

Питання генезису англійських юридичних термінів, що вживаються в юридичному дискурсі, є специфічним та викликає постійний інтерес у лінвістів. Наголосимо, що запозичення юридичною терміносистемою юридичних терміноелементів зумовлено передусім суспільними процесами, міжсоціумними відносинами та економічним розвитком держави. Постійний економічний та юридичний прогрес вимагає правового статусу у здійсненні економічних стосунків. Тому все частіше констатуємо функціонування юридичної термінології в економічній підмові. Привертає увагу та обставина, що процес “входження” юридичної термінології в мову різних сфер сягає корінням ще середньовіччя, коли вже починали зароджуватися правові та економічні відносини між певними соціогрупами. Розглянемо в діяхронному плані питання генетичних юридичних транспозицій. Аналіз літератури з даного питання показав, що трансформація та транспозиція юридичних термінів у різножанрових текстах є природним явищем, наслідком успадкування лексики одних поколінь наступними. При цьому відбувається поєднання давньої та актуалізація нової лексики вченими, юристами, економістами та іншими верствами населення, які безпосередньо мають справу із правовою, економічною діяльністю. Як свідчать спостереження, елементи юридичної терміносистеми, її форми і моделі беруть свій початок в англійській соціально-юридичній лексиці середньовіччя. На подальших етапах історичного розвитку відбувається розширення семантики загальноновживаних соціально-економічних систем на базі відповідних наукових дефініцій. Причому слова, які впродовж віків зберігали кореневу морфему, надалі набувають можливості різнопланової деривації, зокрема можуть оформлятися іншими суфіксами, не втрачаючи здебільшого первісного значення. Аналізуючи вслід за К.Г. Давідовим [11, 232], фактологічний матеріал, ми дійшли висновку, що юридичні терміни юридичного дискурсу доцільно диференціювати за походженням їхніх основ. Це терміни, що є власномовними словами (група 1); що мають латинську (група 2) та французьку

(група 3) основи. До групи 1 ми віднесли наступні терміни: *deed, sale, settlor, share, strike* та ін. (4% всієї зафіксованої кількості слів). До групи 2 — *acceleration, alienation, contract, license, premium* та інші (найбільша серед груп, 82% термінів). Група 3 містить наступні елементи: *abandon, abatement, allotment, sabotage* та ін. (14% всіх юридичних термінів економічного дискурсу). При цьому ми зафіксували подвійне запозичення більшості термінів з латинською основою, які прийшли в англійську мову через старофранцузьку. Все це можна відобразити схематично таким чином:

Таблиця 1.1

Типи основ юридичної терміносистеми за походженням

№ п/п	Юридичні терміни	Частотність вживання у %	Частотність вживання (в абсолютних числах)
1	Власномовні слова	4 %	4
2	Латинські запозичення	82 %	82
3	Французькі запозичення	14 %	14
Разом		100 %	100

З цієї таблиці бачимо, що найбільша серед усіх груп юридичних термінів – група латинських запозичень – 82 % усіх термінів, які вживаються у мові юридичної терміносистеми. Друга по часті вживання – це терміни французьких запозичень – 14 % всіх термінів, а самою найменшою групою є група власномовних слів – 4 % всіх термінів юридичної терміносистеми.

Семантизації та семантичній еволюції присвячено низку праць, зокрема Ф. Палмера, В. Овчаренко, Р. Цаголової, О. Вакулова, Г. Кличкова та ін. Питання дослідження юридичної та економічної терміносистем розглядалися переважно в межах структурно-семантичного аналізу, в системі відповідного дискурсу — економічна термінологія в економічному дискурсі, юридична — в юридичному і т. д.

У зв'язку з визначеною методологією дослідження важливим є розгляд семантичних полів, зокрема за рівнем (ступенем) їх термінологічності. Можна розглядати семантичні поля за ступенем термінологічності або за ступенем

зберігання семантичного значення в певній вузькоспеціальній галузі, а також за прагматикою контексту. В економічному дискурсі юридичний термін може зберігати своє значення повністю чи частково або повністю його втрачати.

Зауважимо, що під впливом інтерференції, при входженні в юридичну підмову юридичні терміни проходять так звану спеціалізацію, змінюючи своє місце в системі, дефініції. Вони можуть перетворюватися в омоніми або є омонімами вихідних термінів. Наприклад, термін *liability* — “осудність, відповідальність, зобов’язання” в юридичній терміносистемі є омонімом економічного терміна *liability* (у множині) — “пасив”.

Проаналізувавши юридичну літературу різних жанрів та використовуючи лексикографічні економічні та юридичні словники, дослідник І.І. Шумило та ін. [43, 81] виявили, що приблизно 73% всіх юридичних термінів юридичного дискурсу стали невід’ємною частиною юридичної підмови в зв’язку з їх продуктивним використанням в галузі юридичної діяльності та правовим статусом бізнес-операцій. При цьому ці елементи в процесі трансмісії в юридичну терміносистему повністю зберігають юридичне значення. Це наступні терміни: *acceptance* – “акцепт”, *bond* – “бона”, “купюра”, “облігація”, *credit* – “кредит”, *creditor* – “кредитор”, *employment* – “зайнятість”, *tax* – “податок”, *mortgage* – “застава”, “іпотека”, *rent* – “рента”, *share* – “акція”, “пайова участь”, *patent* – “патент” та ін.

Аналіз М.Б. Ушакової юридичної термінології під кутом зору наявності чи втрати первісної семантики, проведений на базі різножанрового дискурсу, показав, що переважна кількість юридичних термінів зберігають свою основну семантику (*capacity, term, contract, court, tax, fraud, valid, breach of contract, income tax* та ін.). 99,6 % термінів відповідає семантиці у сфері юридичних текстів, частково може реалізувати значення того чи іншого юридичного терміна 0,2% термінів. Має місце і десемантизація згаданих термінів у структурі економічного тексту (0,2% термінів) [59, 54]. Зафіксовано також випадки, коли одночасно в різних юридичних контекстах терміноелементи юридичної

терміносистеми можуть зберігати юридичну семантику, частково реалізовувати її і повністю зберігати. Таких термінів ми зафіксували два: *valid, capacity*.

Це також можна проілюструвати у наступній таблиці:

Таблиця 1.2

Збереження первісної семантики юридичного терміну

№ п /п	Семантична ознака термінів	Частотність вживання у %	Частотність вживання (абсолютна кількість)
1	Юридичні терміни, які зберігають свою семантику	74 %	74
2	Терміни, які відповідають семантиці у сфері юридичних текстів	16 %	16
3	Терміни, які частково реалізують значення того чи іншого юридичного терміна	10 %	10
Разом		100 %	100

Отже, найбільша кількість термінів, які зберігають свою семантику – це юридичні терміни, які повністю зберігають свою юридичну семантику (74 % та 74 терміни всієї юридичної терміносистеми), друга за списком – терміни, які відповідають семантиці у сфері юридичних текстів (їх нараховується – 16 % та 16 термінів всієї юридичної терміносистеми), а остання група – терміни, які частково реалізують значення того чи іншого юридичного терміна – найменши у частотності вживання (вони складають 10 % та 10 термінів у юридичній терміносистемі).

Зазначимо, що терміни різних галузей науки в процесі розвитку та модифікації мов мають тенденцію до інтерференції внаслідок інтеграції наук. Галузеві терміносистеми взаємодіючи одна з одною, нерідко мають частину спільного термінологічного фонду. Міграція термінологічних елементів призводить до таких явищ, як транстермінологізація, детермінізація, диференціація значень, ретермінологізація тощо. Таке можливо, коли підмова однієї галузі науки абсорбує терміни іншої. Як динамічне явище міграція спричиняє кількісне (у вигляді нових номінативних одиниць) і якісне (нових

значень) збагачення певної лексики на рівні мовлення: через засоби масової інформації, науково-популярну і художню літературу. Як статичне явище міграція визначає кількісне і якісне збагачення лексики певного прошарку мови на рівні системи.

Отже, дослідження науковців К.Г. Давідова, О.В. Чепурної, І.І. Шумило та М.Б. Ушакової свідчать, що в юридичній літературі англійської мови найчастіше використовуються терміни з префіксами after-, all-, co-, cross-, dis-, ex (74 % усієї термінологічної системи), трохи менше використовуються терміни з префіксами coopter-, extra-, heter(o)-, para-, poly- (16 % термінів термінологічної системи юридичної мови), а найменше у юридичній терміносистемі використовуються терміни з префіксами pro-, quasi-, self-, sub-, un-, de- (10 % термінів юридичної терміносистеми).

Найбільшою групою термінів в англійській та українській мові є перша синтаксична група – прикметник + іменник у Н.в (67 % термінів друга за частотою вживання є іменник у Н.в. + іменник у Р.в. прийменника (17 %), а найменшою групою є – іменник у Н.в. + іменник у З.в. (16 %).

Найбільшою синтаксичною групою трикомпонентних термінів в англійській та українській мові є перша синтаксична група – Іменник у Н. в. - іменник у З. в. з прийменник на + іменник у Р. В. без прийменника (65 % термінів), друга за частотою вживання є іменник у Н. в. + іменник у Р. в. без прийменника + іменник у З. в. з прийменником на (15 % термінів) та іменник у Н. в. + прикметник +- іменник у Р. в. без прийменника. (15 % термінів), а найменшою групою є – іменник у Н. в. + прикметник + іменник у З. в. з прийменником на (5 % –термінів)

Найбільша серед усіх груп юридичних термінів – група латинських запозичень – 82 % усіх термінів, які вживаються у мові юридичної терміносистеми. Друга по частті вживання – це терміни французьких запозичень – 14 % всіх термінів, а самою найменшою групою є – група власномовних слів – 4 % всіх термінів юридичної терміносистеми.

Висновки до 1 Розділу

Отже, термін — емоційне нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів, має чітко визначену дефініцію. При перекладі юридичних термінів з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення терміну.

Терміни різних галузей науки в процесі розвитку та модифікації мов мають тенденцію до інтерференції внаслідок інтеграції наук. Галузеві терміносистеми взаємодіючи одна з одною, нерідко мають частину спільного термінологічного фонду. Міграція термінологічних елементів призводить до таких явищ, як транстермінологізація, детермінізація, диференціація значень, ретермінологізація тощо.

Щодо збереження первісної семантики юридичного терміну, найбільша кількість термінів, які зберігають свою семантику – це юридичні терміни, які повністю зберігають свою юридичну семантику (74 % та 74 терміни всієї юридичної терміносистеми), друга за списком – терміни, які відповідають семантиці у сфері юридичних текстів (їх нараховується – 16 % та 16 термінів всієї юридичної терміносистеми), а остання група – терміни, які частково реалізують значення того чи іншого юридичного терміна – найменши у частотності вживання (вони складають 10 % та 10 термінів у юридичній терміносистемі).

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Труднощі відтворення у перекладі юридичних термінів

Аналіз наукової літератури за темою засвідчив, що незважаючи на величезний інтерес сучасних лінгвістів до поняття «дискурс», його трактування залишається неоднозначним та в багатьох роботах обумовлюється завданнями досліджень.

Юридичний дискурс належить до типу інституційного дискурсу, що відноситься до сфери врегулювання соціальних взаємовідносин та характеризується жорсткою організацією та ієрархічною структурою. Він є орієнтованим на всі верстви суспільства та вважається одним з найбільш актуальних дискурсів сучасності. Право – це не тільки сукупність нормативних актів та законів, але і найважливіше досягнення культури усієї цивілізації, яке має бути твердим фундаментом життя як суспільства в цілому, так і окремого індивідуума. Проте, з перекладацької точки зору, найбільший інтерес дослідників привертають саме юридичні терміни.

За визначенням А. Коваленко, терміном є емоційне нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів [16]. Передача англійських термінів українською мовою вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. При перекладі науково-технічної та юридичної літератури важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова [16].

На думку Н. Раєвської, термін можна визначити як, слово, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на означення понять якоїсь окресленої галузі знань [33].

Нерозривний зв'язок юридичних понять і відповідних їм термінів виявляється в тому, що упорядкування правової термінології неможливе без

досить глибокої наукової розробки юридичних понять, їх логічного аналізу і точного визначення. Якщо юридичні поняття визначені недостатньо ясно, про точну термінологію не може бути і мови.

Отже, юридичний термін буває полісемічним, хоча однією з вимог до терміна є саме його однозначність, адже законодавець повинний дати юридичному термінові єдине визначення, що враховує всі істотні ознаки, які мають правове значення. Наявність у терміна декількох різних законодавчих дефініцій веде до нечіткості, розпливчастості правового регулювання, породжує непорозуміння і помилки, як правило, з боку тих, на кого поширюється дія законодавчого акта. Однак визначення правового поняття в законі дуже важливо і з нормативної сторони. Орган або особа, що застосовують або виконують правове розпорядження, не можуть трактувати дане законодавцем поняття інакше, чим це сформульовано в нормативному акті.

Існують деякі особливості юридичного тексту, які призводять до труднощів, що виникають у процесі його семантичної інтерпретації.

Енциклопедичний юридичний словник у словниковій статті «Юридична техніка» визначає юридичні терміни в такий спосіб «словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави» [14, с. 361]. Навряд чи можна погодитися з тим, що це визначення саме по собі точним, тому що немає сумніву, що поняття споживач або доброволець є правовими, але навряд чи їхній можна назвати державними.

Відповідно до положень Енциклопедичного юридичного словника юридичні терміни поділяються на три різновиди за ознакою «зрозумілості»:

1. Загальнозначущі терміни, які характеризуються тим, що вони вживаються в повсякденному змісті і зрозумілі усім: біженець, свідок, працівник; *accomplice, accreditation*.

2. Спеціальні юридичні терміни, які володіють особливим правовим змістом, (і зрозумілі лише фахівцям в області права): необхідна оборона, задоволення позову; *coerced acquiescence, to retaliate accusation*.

3. Спеціально-технічні терміни, які позначають галузь спеціальних знань – техніки, економіки, медицини тощо (ці терміни повинні бути зрозумілі юристові, який є ще і фахівцем в іншій галузі): недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, *non-patentable, nuclear-free* [14].

Термінів, що мають відповідники у загальноживаній лексиці, в сучасній мові відносно небагато. Основна функція термінологічної лексики номінативна, терміни називають спеціальні поняття з різних галузей людських знань. Терміни завжди виступають у науковому, публіцистичному, професійно-виробничому й діловому стилях.

У зв'язку з появою нових галузей права, відкриття нових явищ виникають значні труднощі визначення загальнонаукової, загальнотехнічної галузевої і вузькоспеціальної термінології.

За визначенням А. Коваленко, загальнонаукові і загальнотехнічні терміни – це терміни, які вживаються в декількох галузях науки і техніки.

Галузеві терміни – це терміни, які вживаються лише в одній галузі знань. Наприклад: правові норми, прийнятий закон, *purgatory*.

Вузькоспеціальні терміни – це терміни, які характерні для спеціальності даної галузі. Наприклад: *позов, нунціатура, chaplain, charge-sheet* [16].

В умовах, коли потрібно давати назви новим явищам та поняттям, багато загальноживаних слів набувають визначеної специфіки. Відбувається спеціалізація їх значення при передачі термінів іншою мовою й уніфікація перекладних еквівалентів. Інколи в текстах зустрічаються слова і словосполучення, які відносяться до різних функціональних систем, тобто різних галузей.

Термін може бути утвореним на основі рідної мови або запозиченим як з нейтрального термінологічного банку (міжнародні греко-латинські

терміноелементи), так і з іншої мови. Він повинен відображати ознаки даного поняття; значення терміну для спеціаліста дорівнюється значенню поняття.

За класифікацією А. Коваленко, усі терміни за своєю будовою поділяються на:

- 1) прості, які складаються із одного слова: *punish* – наказувати;
- 2) складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *the High Court* – Верховний суд;
- 3) терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *specific performance* – реальне виконання [16, с. 35].

Оскільки серед юридичних термінів переважають в основному терміни-словосполучення, то вони й є основною проблемою при перекладі юридичного тексту.

Найважливішою ознакою терміна-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. Кожен термін-словосполучення опертий на стійку, стандартну відтворювальну структуру складного професійного поняття [55, 44]. Складений термін буде стійкий за значенням лише у певній системі й за її межами не сприймається як зв'язана мовна одиниця. Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття [1]. Термінологія для терміна є тим полем, яке надає йому точності й однозначності, і за межами якого слово втрачає ознаки терміна.

Особливістю синтаксичної структури складених термінів є те, що за зв'язаністю елементів їх можна вважати вільними (оскільки їх компоненти зберігають своє пряме значення) і одночасно – закритими (оскільки при довільному включенні до їх складу інших слів, вони втрачають свою термінологічність) [29]. Порівняймо: слідча таємниця й важлива слідча таємниця; судова експертиза і ретельна судова експертиза.

Ф. Циткіна висуває такі вимоги до терміну:

1. Термін має бути по можливості коротким і точним. Вдалий термін – не лише етикетка; він повинен чітко і повністю надавати характеристики поняття. Не всі терміни надають опис структури, аномалії, процесу чи функції, але кожен містить короткі вказівні чи описові характеристики.

2. Специфічність. Ця ознака – дуже бажана якість для терміну у кожній галузі науки. В ідеалі термінологічне найменування повинне бути однозначним у межах окремої галузевої термінології і не мати синонімів [32, 85].

Від терміну також вимагають, щоб він не мав емоційно-експресивного забарвлення, був цілеспрямованим на об'єкт у системі або ряді, та відповідав словотворчим закономірностям мови. Разом від терміну вимагається, щоб він служив ґрунтом для утворення деривативів, але лише у межах своєї системи.

Сукупність перелічених ознак, як показує практика, існує лише в ідеалі для невеликої кількості термінів. У дійсності ж та чи інша ознака або відсутня, або існує у послабленому стані. Звідси й випливають основні проблеми, пов'язані з перекладом термінології, у тому числі юридичного дискурсу.

За визначенням М. Газматова, юридичний переклад — це переклад текстів, що відносяться до області права і використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами [6]. Оскільки право є наочною областю, пов'язаною з соціально-політичними і культурними особливостями країни, юридичний переклад є складним завданням. Для адекватної передачі юридичної інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, ясною і достовірною.

Залежно від типу юридичних документів, що перекладаються, юридичний переклад підрозділяється на:

- переклад законів і нормативно-правових актів та їх проектів;
- переклад договорів;
- переклад юридичних висновків і меморандумів;
- переклад апостилів і нотаріальних свідоцтв;

- переклад установчих документів юридичних осіб;
- переклад довіреностей [32].

Юридичні документи і теоретичні роботи повинні перекладати тільки професійні перекладачі, що спеціалізуються на юридичному перекладі. Як правило, вони мають відповідну юридичну освіту або, як мінімум, значний досвід перекладів юридичної тематики. Помилки у перекладі тексту договору можуть призвести, наприклад, до спричинення матеріального збитку і пред'явлення судового позову, за що несе відповідальність перекладач.

При перекладі тексту з області права перекладачеві не можна забувати наступне. Початковий текст організований відповідно до правової системи, наявної у конкретній країні, що знаходить своє віддзеркалення у юридичних формулюваннях цього тексту, а текст перекладу призначений для використання в рамках іншої правової системи з характерними саме для неї юридичними формулюваннями [32].

Як робочі джерела інформації перекладачі юридичних текстів часто звіряються з юридичними словниками, особливо з двомовними. До них, за словами І. Федотова, варто відноситися з обережністю, оскільки більшість двомовних юридичних словників — низької якості, і їх використання може привести до помилок в перекладі. При цьому з метою юридичного перекладу на загальні двомовні словники взагалі не можна спиратися [32].

Неодмінним етапом процесу юридичного перекладу документів є редагування тексту перекладу іншою особою, бажано юристом.

Відмінною рисою перекладу текстів з юриспруденції є юридично завірений переклад. Юридично завірений переклад — переклад, виконаний сертифікованим перекладачем або завірений в нотаріальному порядку.

Юридичний документ, письмовий носій перекладної юридичної інформації, має текстові особливості, своєрідне мовне вираження. Не дивлячись на наявні суперечності в поглядах учених-лінгвістів і юристів, більшість погоджуються з тим, що будь-який текст має лексичну, логічну і граматичну

основи, які організовані певним чином з метою передачі інформації. Немає сумніву, що іншомовні юридичні тексти мовою перекладу незалежно від їх функціонального призначення і прагматичної ролі мають такі ж основи.

Юридичний переклад, як і будь-який переклад галузевої літератури потребує значної бази знань перекладача та обізнаності, у різних сферах діяльності і наукових галузях. Особливо, якщо справа стосується перекладу текстів англійської мови українською і навпаки, адже Україна і Великобританія (і звичайно ж США) належать до різних правових систем. Як наголошує О. Скакун, Україна належить до романо-германської або континентальної юридичної системи, а Великобританія і США до англосаксонської. Це зумовлено особливостями географічного положення, історичного розвитку і культурних традицій країн, і як наслідок юридичні документи – контракти, договори, угоди, домовленості – значно різняться за своєю структурою і відрізняються вживаною лексикою, існуючими поняттями тощо [35].

Розгляд факторів перекладу будь-якого тексту в умовах міжкультурної комунікації будується з урахуванням основних особливостей мовної культури, типу і механізму соціального кодування рідної і іноземної мов. Такий підхід дозволяє виявити нову точку зору на рішення практичних завдань, пов'язаних з проблемами перекладу, наприклад, юридичного тексту. Головну роль у зв'язку з цим відіграє не тільки володіння соціальними знаннями правових норм, юридичної термінології, судово-процесуальних систем, але і особисті якості перекладача, оскільки переклад будь-якого тексту передбачає взаємодію національних мов, і, відповідно, культурних концептів.

Емпіричним шляхом доведено, що ті або інші фрагменти дійсності, зв'язків відносин знаходять віддзеркалення в мові як суспільному явищі. Прикладом цього може служити юридична мова, яка є розрізнявальним фактором національних культур. Так, у США судово-юридична тематика є основною складовою частиною масової культури цієї країни. Американський громадянин на підсвідомому рівні вірить в справедливість і стабільність своєї

правоохоронної системи. Українським громадянам, у свою чергу, для досягнення максимально наближеного і адекватного сприйняття чужої лінгвокультурної спільноти, необхідно стати учасником комунікативного процесу, за допомогою текстів-перекладів відповідної юридичної тематики. Саме переклад є однією з форм взаємодії культур, він створює уявлення про чужу культуру.

На думку Л. Кліменко, переклад – це не тільки зміна мови, але і функціональна заміна елементів культури. Така заміна не може бути повною, оскільки вимогу «переклад повинен читатися як оригінал» навряд чи можливо виконати в повному обсязі, оскільки вона передбачає повну адаптацію тексту до норм іншої культури [19].

Що стосується саме юридичних перекладів, то при аналізі можливостей еквівалентного перекладу юридичної інформації з однієї мови на іншу спадають на думку слова славетного французького вченого Р. Давіда, який, порівнюючи між собою поняття англійського і французького права, зазначав: «На рівні понять ми також будемо частково дезорієнтовані після того як не знайдемо в англійському праві таких понять, як *батьківська влада, юридична особа, підробка, непереборна сила* тощо. Проте ми зустрінемо такі незнайомі поняття, як *довірча власність, зустрічне задоволення, естоппель, треспас* та інші, які нам ні про що не говорять. Не відповідаючи жодному із знайомих нам понять, терміни англійського права не перекладаються на інші мови, як і терміни флори та фауни різних кліматів. Коли ці терміни бажають перекласти будь-якою ціною, їх смисл, як правило, втрачається...» [19]. Проте слід наголосити на тому, що ці слова класика зіставного права трохи застаріли, адже більшість із наведених ним термінів сучасним правознавцями із країн як загального, так і континентального права знайома і зрозуміла без перекладу.

Мова права як спеціальна «субмова» має свій власний зміст і низку специфічних якостей, що відрізняються залежно від мовної системи. Тим не менше, переважна більшість особливостей будь-якої мови пояснюється впливом історичних, культурних, соціальних та політичних факторів на її носіїв. Проте,

незважаючи на такі особливості, перед перекладачем постає завдання виконати переклад і донести до рецептора перекладу інформацію, викладену в оригіналі, адже йому не можна лише стверджувати про явище неперекладності.

Різні види перекладацької діяльності зберігають інформацію в різному ступені і, відповідно, більш-менш повно відтворюють оригінал. Ідеальний переклад неможливий, тому перекладачам доводиться йти на всі можливі компроміси. Юридичний документ є спеціальним перекладом і включає в себе:

Мова повинна забезпечувати реалізацію суспільних цілей і відповідність законодавчим положенням. Вивчення лексичного складу законодавчих текстів обмежується проблемами термінології, оскільки юридична термінологія вважається основним, найбільш інформативним пластом лексики мови законодавства, що сприяє точному і чіткому формулюванню правових розпоряджень.

2.2 Способи перекладу англійських юридичних термінів

Терміносистема юридичної галузі англійської мови є складною, чітко структурованою, розгалуженою системою термінів сфери права, яка постійно збагачується новими термінологічними одиницями, поглиблюється й удосконалюється її усталений понятійний апарат.

Стилістична диференційованість терміносистеми галузі права обумовлена широкою сферою її застосування: законодавство, судочинство, нотаріат, діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація, правова публіцистика [26].

Юридична мова в кожній із цих комунікативно-функціональних галузей характеризується певним набором специфічних рис, функцій, інвентарем мовних засобів, композиційною системою функціональних різновидів і жанрово-ситуативних стилів.

За словами Д. Мелінкоффа, англійська юридична термінологія характеризується «значно більшою різноманітністю спеціальних сфер

застосування порівняно з іншими терміносистемами. Жанрове розмаїття обумовлене множинністю джерел права й розвиненістю англосаксонської правової сім'ї, до якої зараховуються, передусім, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великої Британії» [25, 106]. Питання про функціонування англійської юридичної термінології залежно від специфіки жанрів правових текстів до цих пір залишається актуальною проблемою науковців.

Унікальність англійської юридичної термінології полягає в активному її використанні в неспеціальній мові, приклади чого широко представлені в сучасній художній літературі, фільмах, текстах засобів масової інформації. Функціонування англійських юридичних термінів у неспеціальному середовищі до сьогодні не було предметом вивчення термінології й тому вимагає наукового осмислення.

На думку Д. Баранника, «публіцистичний стиль як один із функціональних різновидів юридичної мови, що обслуговує широку сферу суспільно-правових відносин, використовується передусім у юридичній періодиці, теле- й радіопрограмах правового характеру, у документальному кіно, публічних промовах, дискусіях, дебатах, під час масових заходів» [2, 114].

За словами Н. Артікуци, «мова юридичної публіцистики, реалізуючи дві основні, нерозривно поєднані функції — інформативності та впливу, характеризується полемічною загостреністю, популярністю, яскравістю передачі думки, образністю, експресивністю, підвищеною емоційністю, стильовою різнобарвністю» [26, 155].

Набір мовностильових засобів юридичної літератури надзвичайно багатий, оскільки в ньому присутні елементи майже всіх функціональних стилів у поєднанні зі специфічними публіцистичними засобами, риторичними фігурами й прийомами.

Основна функція термінології – номінативна. Терміни позначають конкретні поняття з різних областей людських знань. Ця функція представлена в науковому, публіцистичному, професійному та офіційному стилях. Т. Толчєєва

також визначає репрезентативну функцію термінології, яка полягає в передачі значущої інформації і набутих знань в певній галузі, закодованих людиною в мовних знаках; а також експліцитну функцію терміна, яка проявляється через аналіз його морфологічної і граматичної структури і моделей термінологічних фраз [39, 191]. Юридична термінологія — важливий компонент сучасного англо-американського юридичного дискурсу та реалізується, зокрема, у таких жанрах, як:

- судовий звіт (law report);
- інформаційне повідомлення (legal news);
- проблемна стаття (feature article) на правові теми [8].

Використання юридичних термінів у текстах жанру судового звіту майже повністю відповідає особливостям їх функціонування в жанрі судових рішень офіційно-документального стилю. До факторів, що є визначальними у функціонуванні термінів у текстах жанрів інформаційного повідомлення й проблемної статті, належать достовірність оповіді, доступність і лексичне багатство викладу, ідеологізація інформації, експресивність та інтимізація мови. Ступінь співвіднесеності зі спеціальною сферою проявляється в протиставленні двох типів газетно-публіцистичних текстів: термінологічно маркованих і термінологічно нейтральних.

Параметрами, що констатують опозицію, є термінологічна насиченість тексту й концептуально цілісний термінологічний образ. Під час переходу юридичних термінів з офіційно-документального в газетно-публіцистичний стиль їх функціонування зазнає низки трансформацій, зумовлених зміною функціонального завдання. За збереження загального ядра змінюється склад термінологічного фонду, що зумовлено такими факторами, як наявність необхідності в концептах, які виражаються термінами, та ступінь популярності термінів; деформуються колокаційно-колігаційні характеристики термінів; змінюється їх функціональний статус.

Методи перекладу таких термінологічних одиниць – важлива тема досліджень у галузі термінознавства [8].

Дослідження методів перекладу юридичної термінології на матеріалах юридичних термінів і термінологічних словосполучень, що вживаються в юридичній практиці (серед них — однослівні, двослівні та такі, що складаються з трьох і більше слів), показало, що існує велика кількість способів їх передачі з англійської мови українською.

Серед лексичних перекладацьких трансформацій перекладу англійської юридичної термінології влід за дослідниками [18] виділяємо:

— переклад за допомогою лексичного еквівалента (наприклад: *legal case* – *судова справа*, *forensic medical examination* – *судово-медична експертиза*, *common law* – *загальне право*, *family law* – *сімейне право*, *corporal punishment* – *тілесне покарання*; *assassin* – *убивця*);

— калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови (наприклад, *accomplice of attempt* – *співучасник у замаху на життя*; *according to law* – *відповідно до закону*, *multiple accredit* – *множинне акредитування*);

— транскрибування – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу (наприклад: *securitization* – *сек'юритизація*, *lex scripta* – *лекс скрипта (писаний закон)*, *ultra vires* – *ультравірес (поза компетенцією або за межами повноважень*, *Special Systems Industry* – *Спеціал Систем Індустри*; *doyen* – *дуайен*);

— транслітерація – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу (наприклад, *solicitor* – *солісітор*, *barrister* – *баррістер*, *attorney* – *атторней*, *legitimism* – *легітимізм*; *vice-chancellor* – *віце-канцлер*, *viceconsul* – *віце-консул*);

— описовий переклад – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає її

пояснення або визначення (наприклад: *official accusation* – офіційне звинувачення у здійсненні злочину, *acknowledgment of will* – неофіційне признання заповідачем перед свідком, який може це підтвердити, що підпис під заповітом належить заповідачеві) [18];

— приблизний переклад – переклад, за якого зберігається основне значення слова, проте в мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном (наприклад: *police photographer* – судовий фотограф, *notary public* – державний нотаріус);

— переклад із допомогою аналога – одного із декількох можливих синонімів (наприклад: *claim* – позов; праводомогання; претензія; вимога, *notice* – попередження, повідомлення, заява, сповіщення, попереджати, заявляти сповіщати; сповіщення про готовність судна до завантаження; нотіс; знання, обізнаність);

— переклад шляхом створення неологізму, неологізм у юридичній лінгвістиці передбачає наявність слова чи словосполучення, якого не існує в правовій системі мови перекладу (наприклад: *stay-in* – пікетування; *has-been* – політичний діяч, який утратив свій вплив) [18].

Часто трапляються випадки комбінування цих трансформацій у процесі перекладу однієї термінологічної одиниці. Через деякі розбіжності в граматичних, синтаксичних та морфологічних будовах англійської й української мов дуже часто доводиться під час перекладу використовувати різноманітні трансформації.

За результатами дослідження з'ясувалося, що найбільш поширеним способом перекладу юридичних термінів, що використовуються в текстах публіцистичного стилю, є лексична еквівалентність перекладів з мінімальною залежністю від контексту, переклади з використанням постійної еквівалентної відповідності. Теоретичні та практичні дослідження перекладу термінів юридичного дискурсу дійшли висновку, що обов'язковою передумовою для передачі таких термінів є здатність перекладачів правильно аналізувати

структуру термінів, виявляти Граматичні труднощі, створювати перекладацькі еквіваленти відповідно до норм мови та обирати відповідний метод перекладу.

2.3. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі правових актів

Термінологія сучасної літературної мови дуже багата й розгалужена відповідно до існуючих у теперішньому суспільстві знань. У її складі виділяється велика група суспільно-політичної термінологічної лексики, спеціальна лексика.

На першому етапі потрібно знайти у словнику відповідник до терміна, який нас цікавить. О.М. Герасімова зазначає, що лексичний еквівалент є основним способом перекладу термінів і розуміє під еквівалентом постійний лексичний відповідник, який точно збігається зі значенням слова [7, 181]. Звичайно, потрібно користуватися не одним словником і бажано обирати якомога більше за кількістю слів і відповідників видання; стануть у пригоді також спеціалізовані словники. За відсутності еквівалента, переходимо до третього етапу, оминаючи другий. *На другому етапі*, у випадку, коли відповідник є, перевіряємо, чи є він однозначним чи багатозначним. Якщо термін однозначний, перевіряємо чи відповідає закріплене у словнику значення нашій тематиці, і якщо відповідає, використовуємо знайдений еквівалент. Однак, зараз все більше дослідників пишуть про те, що «терміни не є однозначними, і оскільки, багато термінів мають не одне, а декілька значень, то контекст відіграє важливу роль, тобто контекст дає можливість встановити, в якому зі своїх значень термін використовується у такому випадку» [20, 39]. Коли термін має декілька відповідників, необхідно перевірити, чи існує спеціальний відповідник та використати його. *На третьому етапі*, якщо виявилось, що еквівалента немає, або наявний відповідник застосовується в інших сферах виробництва, і не підходить нам, робимо висновок, що термін є неологізмом або настільки вузькоспеціалізованим терміном, що його переклад до цього часу був не потрібен. Якщо значення терміна зрозуміле, потрібно створити власний

переклад. Якщо значення терміна не зрозуміле, спочатку шукаємо його пояснення (в тлумачних словниках / інтернет-ресурсах / консультуємося зі спеціалістом), і тоді пропонуємо власний варіант. Найчастіше, варіантні відповідники створюють шляхом транскрипції / кальки / експлікації терміна з тексту оригіналу. Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту.

За визначенням А. Коваленко, еквівалент – постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова [16]. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони служать опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття значення інших слів, вони дають можливість з'ясувати характер тексту. Тому слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів-еквівалентів.

Але оскільки юридичні терміни – це переважно складні терміни або терміни словосполучення, то вони й є основною проблемою перекладу юридичного тексту.

Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – відтворення окремих його компонентів. Для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до його складу. Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним елементом терміна-словосполучення. Характер цих відносин визначає порядок та зміст перекладу складного терміну. Синтетичний етап передбачає вибудовування компонентів відповідно до зазначених семантичних зв'язків і отримання остаточного варіанту перекладу складного терміну [21].

Прийом опису – передача слова за допомогою поширеного пояснення значення англійського слова. Цей прийом вживається як у випадку відсутності

відповідного за значення слова в рідній мові, так і при поясненні слова у словнику: *accrual right* – право на витягнення доходу; *account* – несплачена боргова вимога; *official accusation* – офіційне звинувачення (у скоєнні злочину); *acknowledgment of will* – неофіційне признання заповідачем перед свідком, що може це підтвердити, що підпис під заповітом належить заповідачеві; *on account of whom it may concern* – за рахунок тих, кого це може стосуватись (страхова формула) [3];

Прийом калькування – переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин. Такий переклад відтворює англійську лексему буквально: *multiple accredit* – множинне акредитування; *accomplice of attempt* – співучасник у замаху; *according to law* – у відповідності до закону [3].

Оскільки в юридичних звітах та договорах часто використовуються назви різноманітних закладів, юридичних та інших фірм, то при перекладі термінів у використовуюється такий прийом перекладу як транскрибування.

Прийом транскрибування – передача літерами рідної мови звучання англійського слова: *Special Systems Industry* – Спеціал Системс Індастрі.

Переклад за допомогою використання різних прийменників: *accreditee person* – особа, в присутності якої виконується акредитування; *to acknowledge the compliment* – відповісти на почесі; *acquisition by conquest* – заволодіння майном шляхом захоплення [3].

Значні труднощі викликають терміни, до складу яких уходять групи слів, так звані багатокomпонентні терміни.

Існує ряд термінів-словосполучень, у яких не допускається дослівний переклад, хоча вони мають еквіваленти в рідній мові. Окремі елементи таких термінів відрізняються від компонентів еквівалента мови перекладу. Такі терміни нечасто зустрічаються в юридичній термінології (*private nuisance* – джерело небезпеки) [4, 86].

Найбільш складними для перекладу є терміни, які мають різні значення не тільки в різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі:

Notice – 1) попередження, повідомлення, заява, сповіщення; попереджати, сповіщати;

2) сповіщення про готовність судна до завантаження; нотіс;

3) знання, обізнаність.

Charge – 1) обтяження, заставне право; обтягувати заставою;

2) зобов'язання, відповідальність; покладати відповідальність;

3) розпорядження, вимога, доручення; доручати, вимагати;

4) обвинувачення, пункт обвинувачення; звинувачувати;

5) аргументування в позовній заяві в спростуванні передбачуваних доводів відповідача;

6) письмова деталізація вимог сторони стосовно заведеного діла;

7) завершальне звернення судді до присяжних (перед вимовою вердикту);

8) звертання стягнення;

9) завідування, керівництво, ведення, піклування;

10) особа, що знаходиться на піклуванні;

11) ціна; витрата; нарахування; збори; пільги; назначати ціну; покладати витрати на когось.

Account – 1) рахунок; розрахунок;

2) належний платіж; несплачена боргова вимога;

3) звіт; робити звіт; пояснювати;

4) позов з вимогою до звіту;

5) відповідати; нести відповідальність.

Таке слово, що має кілька словникових відповідностей, варіантів, аналогічних йому за значенням, перекладається шляхом підбору аналогу, який найточніше передавав би значення терміну в залежності від лексем, які знаходяться в тісному поєднанні з даним словом. Найтісніший зв'язок існує між

підметом та присудком, присудком і прямим додатком, означенням і означуваним словом [4, 89].

Проаналізувавши все вищезазначене, можна зробити висновок, що, в загалом, юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їх багатозначність не тільки серед різних галузей науки, але й всередині самої юридичної сфери. Точне значення терміну в даному випадку можна виявити лише за допомогою контексту та інших понять, що пов'язані між собою в терміні-словосполученні.

Під час перекладу текстів юридичної тематики перекладач стикається з великою кількістю одиниць, які властиві лише певним галузям науково-технічної літератури. До них відносяться наступні: *herein, hereof, hereby, therein* тощо. Ці прислівники у словнику подаються з відміткою канц., арх., книж., офіц., і з повною впевненістю можна додати юр. Адже вживання прислівників такого типу є ще однією особливістю англійської юридичної літератури. Вони вживаються за наступним загальним правилом – поєднання прислівника *here* з прийменниками завжди відноситься до документа, що розглядається (контракту, договору, закону, гарантії), а поєднання прислівника *there* з прийменниками – до найближчого, логічно пов'язаного іменника. Отже наведемо приклади:

1) *Pursuant to Article 5.9 hereof, the duration of the Licence for any Significant Gas Discovery Area shall be extended up to a period equal to the applicable Retention Period.*

Згідно з Статтею 5.9 даної угоди, дія ліцензії для будь-якої площі з Великими Відкритими Запасами Газу продовжується на період, що дорівнює Періоду Утримки.

2) *Contractor hereby agrees to pay to Company as compensation for nonperformance an amount of Ten Thousand Dollars (\$10,000) for every Work Unit not accomplished during relevant Phase.*

Згідно даної угоди, Підрядсик погоджується виплачувати Компанії у якості компенсації за невиконання контрактних зобов'язань суму у десять тисяч доларів за кожну Одиницю Роботи, не виконану протягом відповідного Етану.

3) *All Crude Oil and Condensate produced and saved from the Contract Area shall be measured at the applicable Measurement Point and allocated as set forth hereinafter.*

Уся Неочищена Нафта і Конденсат, здобуті і збережені на контрактній Площі, вимірюються на відповідному Вузлі Обліку і розподіляються, як це викладено далі у даній Угоді.

4) *If the Minister refuses to issue a reconnaissance permit, the Minister must, within 30 days of the decision, in writing notify the applicant of the decision and the reasons therefor.*

Якщо міністр відмовляє у видачі ліцензії на геологічне вивчення, він повинен не пізніше 30 днів із дня прийняття рішення про відмову у письмовій формі повідомити заявника про своє рішення і його підстави.

Зауважимо, що переклад *therefor* і *thereto* потребує особливої уваги, так як ці прислівники можуть заміщувати слово, що заходиться поруч і ті слова, що знаходяться попереду:

1) *If it is necessary for the achievement of the objects referred to in section 2 the Minister may, in accordance with section (5) of the Constitution, expropriate any land or any right therein and pay compensation in respect thereof.*

Якщо це необхідно для досягнення цілей, згаданих у розділі 2, Міністр може відповідно до розділу (5) конституції провести відчуження будь-якої землі або будь-якого права відносно такої землі і виплатити компенсацію у відношенні такої землі.

2) *The Contractor shall submit following matters to the Management Committee for review and approval: (a) annual work programme and budgets together with employment plan for Petroleum Operations and any modification or revisions thereto.*

Підрядчик представляє на розгляд і затвердження Наглядової Ради наступні питання: (а) річну програму робіт і річні кошториси разом з планом використання і підготовки кадрів для Нафтових Робіт і будь-які зміни або поправки до них.

То ж, перекладачу слід бути уважним під час перекладу прислівників типу *herein/therein*, і вміти чітко визначити про який саме іменник йдеться мова, до якого предмету обговорення в реченні, або в тексті в цілому відноситься прислівник даного типу. Вживання застарілих канцелярських прислівників є відмінною рисою саме англомовної (англосаксонської) юридичної літератури.

Як ми уже зазначали раніше, в англомовних країнах широко використовується прецедентне право. У результаті чого, рішення, винесене з приводу будь-якої справи, є обов'язковим для всіх судів рівної і нижчої інстанції при розгляді ними аналогічних справ. Так як у рішеннях, прийнятих у різний час при розгляді аналогічних справ, використовуючи різні поняття, укладачі законів і контрактів, перераховують усі поняття, що зустрічаються в прецедентах.

Наведемо такий приклад:

This act includes the regulations and term or condition to which any permit, permission, license right, consent, exemption, approval, notice, closure certificate, management plan, or directive issued, given, granted or approved in terms of this Act, is subject.

Дійсний Закон включає в себе нормативні акти і будь-які умови, предметом яких є будь-які ліцензії, дозволи, ліцензійне право, угода, привілея, санкція, повідомлення, свідоцтво про завершення робіт, план управління або директива, випущені, видані, надані або затверджені згідно до дійсного Закону.

Технічному перекладачеві дуже рідко вдається уникнути необхідності перекладати той чи інший контракт. Дуже часто логічний ціпок близьких за значенням термінів зустрічається при перекладі англомовних контрактів українською мовою.

The Parties intend this indemnity to apply to all such claims and losses described above based on any theory of liability, including negligence, negligence per se, gross negligence, statutory, premises, or strict liability of any Party.

Так у наведеному прикладі, зустрівшись з рядом близьких понять, перекладач без особливого напруження, розуміє, що перед ним три види відповідальності і три види необережності. Всі шість елементів ряду – різні правові доктрини, принципи, критерії. Так, стосовно необережностей, то одні з них розглядаються у звичайному суді, а інші – у суді присяжних. Для англосаксонського прецедентного права – це дуже важливо, адже вони розглядаються у рамках різних правових доктрин. Проаналізувавши речення можемо дати наступний переклад:

Сторони мають намір застосовувати дану гарантію на відшкодування витрат до всіх вищезазначених вимог і збитків, заснованих на будь-яких принципах відповідальності, включаючи відповідальність за необережність; відповідальність за відсутність звичайної міри дбайливості; відповідальність за грубу необережність; відповідальність, передбачену законом; відповідальність, у зв'язку із приміщенням, яке займають; і об'єктивну відповідальність будь-якої з сторін.

Різні поняття (і терміни, що відображають ці поняття) у словниках представлені синонімічними рядами. Складність перекладу близьких, але все ж таки різних юридичних понять полягає в тому, що їх синонімічні ряди містять близькі значення. Так, терміни *tax*, *duty* і *levy* мають у своїх синонімічних рядах спільне значення податок. Таким чином, перекладачу доводиться мати справу одночасно і з синонімією, і з багатозначністю термінів, а тому, зіткнувшись із ланцюжком термінів, він повинен проявляти певну рішучість, обираючи для кожної ланки ланцюжка найбільш вдалий, на його думку, український еквівалент.

Наведемо прикладданої ситуації. Зустрівшись з ланцюжком багатозначних термінів (наприклад, *taxes*, *duties*, *imposts*, *levies*, *assessments*, *charges* and *user*

fees), перекладач звертається до словників і прагне визначити для кожного терміну значення (виділено у прикладі напівжирним), що відрізняє його у даному ланцюжку (контексті) від загального для синонімічних рядів значення (виділено підкресленням):

Tax – **податок**;

Duty – митний збір, податок, збір (екон. сл.); мито, збір, податок (юр.сл.);

Impost – податок, **подать**, мито, митний збір;

Levy – **збір**, податок (ек.сл.); обкладання, стягування (юр.с.);

Assessment – **обкладання** податком, розмір податку (ек.сл.); сума податкового обкладання, податок, збір (юр.сл.);

Charge – платня, збір, **тариф**, нарахування (ек.сл.); нарахування, збір, податок (юр.сл.);

Fee – збір, комісійний збір, **плата за послуги** (ек.сл.); членський внесок, грошовий збір (юр.сл.);

Тепер перекладач може дати, переклад ланцюжка: податки, мито, податі, збори, обкладення, тарифи і платежі за користування.

Contractor shall relinquish the remainder of the Original Contract Area, on or before the expiration of the Exploration Period. ...Such surrender shall comply with the relinquishments of Article 4.5....No relinquishment or surrender shall relieve Contractor of any obligations to make payments due prior to such relinquishment or surrender.

Кожне слово окремо означає "відмову від прав на що-небудь", "здачу, віддачу чого-небудь власникові". Запропонуємо один з можливих варіантів перекладу:

Підрядчик здає залишок Початкової Контрактної площі не пізніше дня завершення Періоду Розвідки. ...Така відмова від прав повинна відповідати ділянкам, що здаються згідно з статтею 4.. ...Жодні здача ділянок або відмова від ділянок не звільняє Підрядчика від будь-яких зобов'язань по строкових платежах, що належали до вказаних сдачі або відмови.

Але перед перекладачем постає ще більш складне завдання – переклад пар термінів, близьких за значенням. Розглянемо на прикладі двох пар, що часто зустрічаються у юридичній літературі, — *terms and conditions* та *in good order and condition*. Тема перекладу першої пари викликала жваву дискусію на одному з інтернетівських форумів. На інтернетівському форумі під назвою "Швидка допомога перекладачеві" перекладачка цілком резонно запитала: ""Terms and conditions" — дуже "вони" люблять, щоб ці два слова разом вживалися в договорах і угодах... А як перекласти українською, щоб були теж два слова, сполучені союзом?" Посипалися поради, при цьому були запропоновані абсурдні "терміни і кондиції" і "тимчасові і матеріальні умови", потім начебто правильні "терміни і умови", і нарешті словниковий відповідник "умови і положення договору". І лише один учасник досить резонно відмітив: "А навіщо вам два слова-то? "Умови" і все. ... Умови вже включають і терміни, і схеми платежу, і бази постачання, і т.п.". Ця думка викликала гнів іншого учасника, який вважає, що кожне слово в англomовному юридичному має особливе семантичне навантаження. Звернемося до коментарю юриста:

В українському праві положення договору включають в себе права і обов'язки договірних сторін, які у вжитку називають "умовами", при цьому порушення будь-якого положення призводить до певних санкцій, штрафів, але не означає автоматичного розірвання договору. У англосакському праві таке положення розбивається на два види: ухвала (*term*) і умова (*condition*), причому порушення *term* приводить до того або іншого примушення його виконати, а ось порушення *condition* спричиняє за собою автоматичне розірвання договору.

Звідси можна зробити однозначний вивід: хоча багатьом перекладачам пара *terms and conditions* представляється такою, що складається з двох синонімів, переводити її слід як "ухвали і умови", а не як "умови".

Розглянемо ще один випадок синонімії. З одного боку, існують такі вирази, як *in good order*, *in good condition* і *in good repair*, кожний з яких нерідко перекладається як "у справному технічному стані". З іншого боку, зрозуміло, що

"порядок" і "стан" – абсолютно різні поняття. З'ясуємо, який відтінок повідомляє *order*, стоячи поряд з *condition* у словосполученні *in good order and condition*. Тут нам допоможе вимога, що пред'являється при передпродажній підготовці автомобіля: *Tighten any loose bolts and generally ensure parts are in good order*.

Спочатку доведеться визначити точне значення начебто зрозумілого словосполучення *and generally*. Виявляється, що *generally* – це: 1. зазвичай, як правило; 2. у загальному розумінні, взагалі; 3. широко, повсюдно; в більшості випадків. При цьому слово "взагалі" входить до словосполучення "взагалі кажучи" (*generally speaking*). Набравши в Google "*And generally*", ми знаходимо декілька текстів, явно вказуючих на те, що *and generally*, – це наше українське "і взагалі" (найбільш близьке англійському *without going into particulars*). Ось ці тексти:

- *January was a month of temperature extremes and generally a month off.*
- *below normal rainfall.*
- *The paper is carefully edited and generally free of errors in mechanics,*
- *usage, grammar, and spelling.*
- *The medicine enhances blood circulation to the brain, improves memory,*
and generally aids in release of stress and tension.

Тепер перекладемо наведену вище вимогу:

Підтягнути усі ослаблені болтові з'єднання і взагалі впевнитися, що деталі знаходяться in good order.

Можна, звичайно, припустити, що під *good order* мається на увазі "справний стан деталей". Але цей варіант представляється маловірогідним, оскільки навряд чи можна переконатися в ході передпродажної підготовки у справному стані усіх нових деталей. У цьому можна переконатися під час обкатки машини. А ось що дійсно потребує перевірки, так це підтяжка всіх кріпильних деталей і укомплектованість. Тому автор книжки "Ремесло технічного перекладача" бере на себе відповідальність запропонувати переклад *in good order* українським словосполученням "у повному комплекті". А отже,

пару *in good order and condition* слід перекладати "в повному комплекті і справному стані".

Наявність, так званих, близьких за змістом понять в англомовній юридичній літературі, є ще однією соціокультурною особливістю, яку обов'язково слід враховувати під час перекладу. Адже, як ми вже зазначали європейська і англосаксонська системи права значно відрізняються одна від одної. Тому, слід обов'язково перевіряти чи слова англійської юридичної лексики вжито синонімічно, і вони мають однакове семантичне навантаження, чи їх слід перекладати як близькі, а не ототожнені, для передачі точної інформації, зазначеної у вихідному варіанті тексту (документу).

Юридичні тексти характеризуються наявністю складних термінів, які часто розкривають поняття, властиве правовій системі лише конкретної країни. У зв'язку з цим існують ряд основних прийомів перекладу юридичної літератури.

Під адекватним (точним, правильним) відповідником ми маємо на увазі не якийсь особливий тип відповідника, а найбільш прийнятний варіант перекладу мовної одиниці в конкретній ситуації або в конкретному мовному оточенні (лінгвістичному контексті). Адекватним в цьому сенсі може бути або постійний еквівалентний відповідник (*verdict* – вирок; *eye-witness* – очевидець, *plaintiff* – позивач), або одна з варіантних відповідностей (*law* – 1. закон; 2. право; правознавство, законодавство, юриспруденція; 3. загальне право; 4. професія юриста; 5. суд, судовий процес; 7. юстиція, юрист. Це може бути і якась нова мовна одиниця, відсутня в словнику і виступаюча як контекстуальна заміна (*barrister* - баррістер, адвокат, що має право виступати у вищих судах).

У різних етнічних спільнотах спостерігаються абсолютно різні, іноді несумісні підходи до явищ і предметів [37]. Наведемо приклади:

1) *What will be held to be 'just and reasonable' must depend upon the particular facts of each case.*

Те що суд визнає справедливим і розумним, повинно залежати від конкретних фактів кожної справи.

2) *The liability of the carrier is to three exception at common law. The first is the 'act of God', by which is understood some unforeseen accident of natural cause which could not have been prevented by any reasonable foresight.*

Відповідно до загального права, перевізник звільняється від відповідальності в трьох випадках. По-перше, в умовах форс-мажору, (стихійного лиха), під яким розуміються непередбачені обставини природного характеру, які не могли запобігти за допомогою розумної передбачливості.

Існує декілька способів перекладу юридичних термінів, один з яких еквівалентність. Суть його полягає у підборі наявного в мові перекладу відповідника, загально прийнятого для конкретного терміна, який відображає реалію зазначену в мові оригіналу. Наприклад:

1) *Trial - in law, a judicial examination of issues of fact or law for determining the rights of the parties involved.*

Суд (у юриспруденції) - судовий розгляд деталей справи або закону для встановлення прав залучених сторін.

2) *In the U.S., the president, vice president, and other federal officers, including judges, may be impeached by the U.S. House of Representatives.*

У США Палата Представників може піддати імпичменту президента, віце-президента і інших федеральних чиновників, включаючи суддів.

3) *The Constitution's separation of the legislative, executive, and judicial branches of government, the checks and balances of each branch against the other, and the explicit guarantees of individual liberty were all designed to strike a balance between authority and liberty.*

Розділення законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, передбачене Конституцією, взаємний контроль і збереження рівноваги між ними, а також чіткі гарантії особистих свобод - все це було розроблено з метою підведення балансу між владою і свободою.

4) *Attorneys for the plaintiff and the defendant make opening statements to a judge or jury, then the attorney for the plaintiff makes his case by calling witnesses, whom the defense attorney may cross-examine.*

Адвокати позивача і відповідача виступають зі вступним словом перед суддею або присяжними, потім адвокат позивача висловлює свою позицію і викликає свідків, яких адвокат захисту може піддати перехресному допиту.

5) *The courts are the branch of government that must make decisions about problems of civil and criminal law with fairness and strength. Otherwise some people would be tempted to take the law into their own hands, creating a social atmosphere of violence and anarchy.*

Суд - це гілка влади, яка повинна приймати рішення по питаннях цивільного і кримінального права справедливо і твердо. Інакше деякі люди захочуть узяти правосуддя в свої руки і створити тим самим атмосферу насильства і анархії.

У наведених прикладах адаптивного перекладу фрагментів юридичного тексту інформація передається за допомогою засобів іншої мови. При виконанні перекладу правових документів особлива увага повинна приділятися безеквівалентній лексиці, оскільки у всіх мовах існують слова і стійкі словосполучення іноземної мови, що не мають більш менш повних відповідників у вигляді лексичних одиниць. Під впливом екстралінгвістичних факторів, а саме культурологічних і соціологічних аспектів, у мові перекладу з'являються нові слова, які відображають ті поняття, що існують у вихідній мові, але не властиві мові перекладу. Таким чином, наступним поширеним методом є запозичення. Багато еквівалентних відповідників, що відображають англійські реалії і створені свого часу перекладачами, міцно увійшли до вживання і стали невід'ємною частиною української мови як запозичення. Наприклад, *barrister* - баррістер, це адвокат, що має право виступати у вищих судах; *solicitor* – солісітор, адвокат, який веде справи у судах графств і готує матеріали для баррістеров; *bill* – біль, законопроект.

1) *Barristers engage in advocacy (trial work), and only they may argue cases before a high court.*

Баррістери займаються адвокатською діяльністю (беруть участь в судовому розгляді), і лише вони можуть аргументувати судові прецеденти у Верховному Суді.

2) *Solicitor - British lawyer who advises clients, represents them in the lower courts, and prepares cases for barristers to try in higher courts.*

Соліситор - юрист, адвокат у Великобританії, що дає поради клієнтам, представляє їх в судах нижчої інстанції і готує поділа для баррістера для ведення справи в судах вищої інстанції.

3) *In certain circumstances a Bill may become law without the concurrence of all the component parts of Parliament.*

За певних обставин Біль може стати законом без складників парламенту.

4) *A solicitor, acting under a general retainer, has an implied authority to accept service of process for his client...*

Соліситор, який діє на підставі загального договору з адвокатом, має повноваження брати на себе обслуговування клієнта в ході судового розгляду, що береться до уваги.

З іншого боку не всі існуючі поняття у англійській юридичній літературі можна передати за допомогою запозичення, тобто прийому транслітерація приклади, якого наведені вище. Тоді перекладач звертається до прийому описового перекладу, при застосуванні якого не обійтися без додаткових екстралінгвістичних знань з галузі права, та культурологічних особливостей народу. Наведемо приклади:

Venire – категорія осіб, що можуть виконувати функції присяжних:

1) *The juries are selected from a larger panel of citizens, commonly known as the venire.*

Судові присяжні обираються з широкого кола громадян, зазвичай відомого як категорія осіб, що можуть виконувати функції присяжних.

Vior dire – допит присяжних для виявлення їх можливої упередженості:

2) *The prospective jurors are generally subject to further interrogation about their possible biases. In England jurisprudence this examination is known as vior dire.*

Передбачувані присяжні зазвичай піддаються подальшому допиту на предмет їх можливої упередженості. В англійській юриспруденції ця процедура носить назву vior dire.

Достатньо поширеним методом є прийом калькування, для передачі реалій існуючих у вихідній мові. Прийом калькування – переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин. Такий переклад відтворює англійське словосполучення дослівно. Наприклад:

1) *The Privy Council developed from a small group of royal advisers at court into the chief source of executive authority.*

Таємна Рада розвинулася з маленької групи королівських радників у суді, сьогодні є головним джерелом виконавчої влади.

2) *The office of Privy Councilor is an honorary one, conferred, for example, on former Prime Ministers.*

Місце Таємного Члена радника є почесним, він радиться, наприклад, з колишніми Прем'єр-міністрами.

3) *New legislation in Britain usually starts in the Houses of Lords, in each house a bill is considered in three stages, called readings.*

Нове законодавство у Великобританії, розпочинається у Палаті Лордів, у кожній палаті, закон проходить три етапи, так звані читання.

З вищенаведених прикладів можна побачити, що способи і прийоми перекладу юридичних документів можуть варіюватися і комбінуватися, залежно від наявності в тексті мови перекладу юридичної термінології, будови речення, наявності союзів і вставних слів, лінгвокультурологічних особливостей іншомовного тексту і т.п. Також слід пам'ятати, що існує маса документів, які

призначені не для юристів, а для людей, які можуть не зрозуміти юридичну термінологію і лексику, що також слід враховувати при перекладі.

Однією з проблем, що вимагають детального вивчення в теорії перекладу залишається проблема вибору адекватного відповідника під час перекладу з однієї мови на іншу, в даному випадку. Приведені нами приклади наочно демонструють складність проблеми, що вимагає, крім знання двох мов і обізнаності у юридичній галузі (правознавчій компетентності), підготовленості в області теорії перекладу і володіння практичними перекладацькими навиками. Розглянуті приклади дозволяють зробити висновок про те, що вибір прийняттого варіанту перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу.

Стосовно методу описового перекладу, калькування і транслітерації, то до них слід вдаватися, лише переконавшись, що в українській мові дійсно відсутні еквівалентні або варіантні відповідники для даної англійської лексичної одиниці і не можна використовувати інші методи перекладу. Головне, при виборі найбільш прийняттого відповідника слід підходити до проблеми творчо і професійно, з урахуванням перекладацьких традицій і виходячи із загальноприйнятих норм, а також з огляду на культурологічну та соціологічну маркованість юридичних текстів, що дає підставу для вибору саме цього варіанту перекладу.

2.4. Аналіз мовних реалій, безеквівалентної лексики та лінгвістичні розбіжності юридичних термінів при перекладі

Різкий розвиток міжнародної діяльності України з іншими країнами та країнами Європи зробив свій внесок в інтеграцію ділової діяльності. Мова перемовин, мова документації, весь обсяг роботи ведеться іноземними мовами, частіше англійською. Як результат виникає низка проблем з приводу побудови, навіть складання, грамотності написання юридичних документів, а також щодо перекладу з англійської на українську або навпаки.

Будь-яка мова – це феномен певної національності людей, точніше їх культури. Щоб почати вивчення певної мови, необхідно зануритись в культуру, свідомість та менталітет народу, а також в його духовність. Деякі дослідники вважають, що мова є «грою», правила якої знають лише учасники цього колективу; а способи її вираження являються соціальною практикою колективу, що обумовлені інтелектуальними та практичними діями. Інші вважають мову потужним пристроєм, таким собі засновником етносу, якій працює через збереження культури, національної самосвідомості та традицій нації. Будь-який переклад вимагає від перекладача адекватного перекладу, а юридичний переклад вимагає насамперед юридичної грамотності, тому що юрисдикція це завжди про норми, права, закони. Тому при перекладі слід звернути увагу в першу чергу на мовні реалії, безеквівалентну лексику та лінгвістичні розбіжності.

Наприклад, в кожній мові наявні певні фрази, які не мають відповідників при перекладі на іншу мову: *ordinances* - місцеві муніципальні постанови, *totalitarian governing* - свавілля.

Також в юридичних текстах присутні давньоанглійські слова, які вже давно вийшли зі вжитку: *cordial*, *therein*, *gelid*. Розглянемо лексичну омонімію, достатньо часто явище, наприклад, загальноживане слово “*housing*”, перше значення в словнику – «житло», але в юридичному контексті зазначений інший переклад – «житлове забезпечення, з приводу юридичної діяльності»; розповсюджене слово “*benefits*”, перше значення слова «переваги», а вже в юрисдикції спостерігається повністю інший переклад – «відшкодування».

В юридичних документах також зустрічаються й суто юридична термінологія *tort* - делікт (незначне правопорушення), *remedies* – відшкодування, *felonies* – фелонії (категорія тяжких злочинів).

Наступна характерна риса юридичного тексту – це модальне дієслово *shall*, яке вживається в значенні обов’язку чи наказу: “*The state courts shall be primarily concerned with cases arising under state law*” – «Суди штату зобов’язані розглядати переважно справи, що виникають відповідно до законів штату».

Приклад перекладацької трансформації

<p>The principal function of the court of appeals is to review cases appealed from trial courts to determine whether the law was correctly interpreted and applied. If the mistakes affect a party's rights, they shall constitute plain (or "prejudicial") error</p>	<p>Найважливішою функцією апеляційного суду є перегляд справ, на які було подано апеляцію у судах першої інстанції, та з'ясування того, чи правильно було витлумачено і застосовано закони. Якщо помилки порушують права будь-якої із сторін, то вони зобов'язані вважатися такими, що здатні вплинути на правомірність судового рішення.</p>
---	---

В даному уривку можна виокремити декілька фраз та словосполучень. Наприклад, *plain (or "prejudicial") error* - судова помилка, яка здатна вплинути на правомірність судового рішення – дана фраза не має відповідника в українській мові, тому вона підпадає до категорії безеквівалентної лексики. Давньоанглійської лексики даний витяг документу не має, а ось цікаве слово "party", яке в даному випадку перекладається як «сторона (у справі)», тобто тут спостерігається лексична омонімія.

Також наявне модальне дієслово *shall*, яке виконує свою функцію в даному юридичному документі. Як згадувалося раніше, при перекладі з англійської на українську перед перекладачем виникає багато складностей, що викликані специфікою правових систем обох мов, тому однією з них є відсутність відповідника у мові перекладу [13, 22].

Тобто при перекладі, перекладачу не вдається знайти вірний еквівалент і тоді він вдається до наступних методів: перефразування чи описовий метод, заміна контекстуальним аналогом, калькування чи послідовний переклад.

Такий перекладацький прийом, як описовий метод, вживається досить часто. Іншими словами, це пояснення слова, яке не має свого перекладу, наприклад: *transcript of the evidence* – розшифрована стенограма протоколу судового засідання; *extraordinary remedies* – надзвичайні засоби судового (правового) захисту; *rules of superintendence* – правила нагляду за процедурою проведення засідань; *misdemeanor* - місдімінор (незначне правопорушення).

В словнику можна зустріти декілька варіантів перекладу, тобто декілька відповідників, якими можна користуватися в різних контекстах. Задача перекладача, шляхом підбору, віднайти вірний варіант аналогу за значенням, який найвлучніше б передав значення терміну. Якщо брати до уваги, наприклад, часто вживане в юридичних документах, слово *guilt*:

1) пригнічений стан, викликаний знанням або думкою, що ви зробили щось не так;

2) той факт, що хтось зробив щось незаконне;

3) звинувачення або відповідальність за те, що зробили щось не так або за те, що сталося;

4) “*a guilt trip*” - те, що ви говорите комусь, щоб викликати у них почуття провини;

5) “*to guilt into*” - змусити когось щось зробити, переконавши його, що неправильно цього не робити;

6) “*to be the picture of guilt*” - виглядати надзвичайно винним.

Якщо перекладач зустрічає просто відтворену лексему українською, це може означати лише одне, перед ним наступний метод перекладу – калькування. Цей метод широко розповсюджений, тому можна віднайти сотні таких прикладів: *criminal penalties* – кримінальні покарання, *public hearing* – відкрите слухання, поділ влади - *separation of powers*, *state affairs administration* - управління державними справами, *by direct vote* – прямим голосуванням.

Так як юридична мова багата на різноманітні власні назви установ, закладів, юридичних та соціальних фірм, тому при перекладі часто

застосовується метод транскрибування – прийом, суть якого полягає у передачі не орфографічної, а фонетичної форми слова, наприклад: “*The Revised Code*” – «*Pivaiꝛd Kouꝛd*»; “*United States Supreme Court*” – «*Юнайтєд Стейтс Сунрїм Кот*»; “*Member of Parliament*” – «*Мембер оф Парламент*».

Терміносистема у юридичній галузі англійської та української мов відрізняється значним чином, тому при перекладі слід приділити цьому увагу.

Багатокомпонентні терміни – найскладніше завдання під час перекладу. У лінгвістиці виділена певна класифікація багатокомпонентних термінів, перша класифікація поділяється за способом зв’язку:

а) словосполучення, у яких значеннєвий зв’язок між компонентами виражений шляхом узгодження, наприклад: *державний суверенїтет - state sovereignty*; *законодавчі органи - legislative bodies*; *майнове право - property law*;

б) словосполучення, компоненти яких оформлені граматично за допомогою прийменника або наявності закінчень, наприклад: *право на арешт - powers of arrest*; *право вето - right to veto*; *порядок утворення - procedure to establish*; *поділ влади - division (separation) of power(s)*.

Наступна класифікація термінів за граматико-лексичним характером, вона має три види. Перший – це терміни-словосполучення, два компонента з яких можна віднайти в словнику, такі терміни є самостійними і можуть вживатися поза контекстом словосполучення, а також зберігати властиве собі значення: *статутне право - statutory law*, обидва слова є термінами, як “*statute*”, так і “*law*”; *техніка безпеки на виробництві - industrial safety = “industry” і “safety”*; *фінансові установи - financial institutions = “finance” і “institution”*.

Але якщо говорити про контекст словосполучення, то вони також можуть набувати нового значення, залежно від іншого терміну, що стоїть поруч. Тобто можна зробити певний висновок щодо першої класифікації, по-перше, терміни-словосполучення володіють значеннєвою самостійністю; по-друге, вони схильні до розчленування та виділення компонентів зі словосполучення [17, 10].

Щодо другого виду, його можна умовно поділити на три підвиди: Перший – це юридичний термін + загальноживана лексика, мається на увазі що словосполучення складається з двох компонентів, один з яких термін, а інший – слово загальноживаної лексики. Як зазначає Р. Проніна, даний спосіб утворення є найпродуктивнішим, ніж перший; Другий – це прикметник + термін або загальноживана лексика.

Наприклад: *надзвичайні засоби судового (правового) захисту - extraordinary remedies; цивільні справи - civil matters; виключна юрисдикція - exclusive jurisdiction.*

Перший компонент, прикметник, який відіграє значну роль для певної галузі науки; Третій – загальноживана лексика + загальноживана лексика. Тобто два компоненти разом утворюють термін, але коли вони вживаються окремо один від одного, тоді являють собою термін, стаючи специфічним для певної області значення.

Наприклад: *original party – перша сторона (у справі),* перше значення слова “*original*” – це оригінальний, а значення слова “*party*” – *вечірка*, але в результаті «злиття», словник перекладає даний термін-словосполучення згідно юридичної області значення; *last resort – остання інстанція; intermediate step – проміжна ланка* [5, 78].

Такий спосіб утворення термінів-словосполучень є без продуктивним і достатньо рідко зустрічається в юридичному контексті. В юридичній термінології також досить часто зустрічаються термінісловосполучення, які просто недопустимо перекладати дослівно, хоча в рідній мові досить легко можна знайти їх еквіваленти [5, 12].

Тобто окремі компоненти таких термінів повністю відрізняються від компонентів відповідника у рідній мові. Наприклад: *свавілля - totalitarian governing; transcript of the evidence – розшифрована стенограма протоколу судового засідання; Associate Justice – член (Верховного) суду.*

Варіант граматично-лексичного аналізу витягу з юридичного тексту (зразком слугуватимуть статті по судочинству, які насичені цілковито юридичною термінологією) у процесі перекладу на українську мову розглянуто нижче.

Таблиця 3 2.

Приклад перекладацької трансформації

<p>Article 7 The Ohio Rules of Civil Procedure provide that a lawsuit is started by filing a written pleading called a complaint with the proper court. “Monetary jurisdiction” is the minimum or maximum dollar limit on civil cases that a particular court can handle. “Territorial jurisdiction” is the geographic extent of a court’s power.</p>	<p>Стаття 7 Норми розгляду цивільних справ у штаті Огайо визначають, що судова справа розпочинається з подання заяви, яка називається позовною заявою, до відповідного суду. “Грошова юрисдикція” – це той мінімум або максимум грошової суми позовів у цивільній справі, яку може розглядати суд. “Територіальна юрисдикція” – це географічні межі поширення повноважень суду.</p>
---	---

Звернемо увагу, що в даній статті переважають наступні класифікації термінів:

1. *Adjective + Noun – territorial jurisdiction, civil cases, proper court, geographic extent.* Ці терміни перекладаються відповідно - *прикметник + іменник*, тобто приналежність до частин мови зберігається.

2. *Noun1 + Noun2 – court system, procedure rules, delivery complaint.*

В даному випадку іменник *court* виступає в даному випадку прикметником – судова система. Тобто відповідник *Noun1* – прикметник. Всі представлені вище

терміни є чисто юридичними, ті, що вживаються в юридичній термінології [5, 44].

Наприклад, дієслово *to handle* може стати причиною неадекватного перекладу, тому що його перше значення в словнику – вирішувати (проблему), а в юридичному контексті – розглядати (справу).

Щодо власних назв: *The Ohio Rules of Civil Procedure* - Норми розгляду цивільних справ у штаті Огайо. Розглянемо також досить цікавий випадок *a written pleading* – позовна заява. *Pleading* – іменник, тобто це похідне від неперехідного дієслова *to plead*. *Written* – це минула форма (Past Participle) від дієслова *to write*. Таким чином, переклад також міг бути неадекватним, тому що недостатньо звертати увагу лише на частину мови, знаючи при цьому певні підказки у вигляді суфіксів або префіксів; чи лише на переклад в словнику, частіше на найперше у ньому значення.

Перекладач звертає увагу на текст у цілому, при цьому не повинен забувати про екстралінгвістичні фактори. Що також впливають на переклад. Як констатовалося вище, юридичний контекст багатий на старовживані слова, слово *hereunder*, але в даному уривку воно модернізувалося і в сучасній обробці ми маємо ось таке словосполучення – *set forth hereunder*, в перекладі на українську – *зазначено нижче* або *нижче наведена інформація*.

Така лексика, звісно, викликає труднощі під час перекладу, адже в українській мові є співзвучні відповідники, з якими легко сплутати такі слова. Підсумовуючи, можна сказати, що при перекладі слід звертати увагу на кожну дрібничку, багато нюансів зустрічається на шляху перекладача. Це все пов'язано з культурними розбіжностями, специфікою юридичної мови, екстралінгвістичними факторами, різницею в юрисдикції обох систем країн. Тому дана тема буде актуально ще багато років. Аналізуючи англійські та українські юридичні терміни, можна зробити висновок, що представлення іноземного терміна українською мовою переважно залежить від цілого ряду

факторів. Насамперед, ця залежність з'являється і посилюється з підвищенням рівня спеціалізації перекладної лексичної одиниці.

Роль перекладача полягає в тому, щоб знайти фіксований еквівалент у словнику, щоб досягти ідеальної кореляції. Загальні юридичні терміни переважно використовуються в усіх галузях права і позначають загальні поняття. Переклад цієї категорії слів уніфікований; транскодування (транслітерація або транскрипція, або обидва) зазвичай використовується для передачі поняття. У той же час синтаксична структура є ключовою в перекладі, коли ми аналізуємо багатокomпонентні юридичні терміни. Цей факт пояснюється відсутністю цих лексичних елементів в єдиній системі юридичної термінології. Процедура перекладу нових елементів така: аналіз існуючих словосполучення, порівняння синтаксичних типів, дослівний переклад (розрахунок) з урахуванням синтаксису вихідної мови. Описовий переклад, вилучення, додавання слів, модуляція та транспозиція слів – це перекладацькі трансформації, які використовуються в перекладі юридичного тексту.

Висновки до 2 Розділу

Щодо труднощів перекладу, то виявлено наступні:

1) наявність у юридичного терміна декількох різних законодавчих дефініцій (полісемія) веде до нечіткості, розпливчастості правового регулювання, породжує непорозуміння і помилки, як правило, з боку тих, на кого поширюється дія законодавчого акта;

2) багато загальноновживаних слів набувають визначеної специфіки, відбувається спеціалізація їх значення при передачі термінів іншою мовою й уніфікація перекладних еквівалентів;

3) оскільки серед юридичних термінів переважають в основному терміни-словосполучення, то вони й є основною проблемою при перекладі юридичного тексту. Складений термін буде стійкий за значенням лише у певній системі й за

її межами не сприймається як зв'язана мовна одиниця. Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття;

4) Україна і Великобританія (і звичайно ж США) належать до різних правових систем (це зумовлено особливостями географічного положення, історичного розвитку і культурних традицій країн), і як наслідок юридичні документи – контракти, договори, угоди, домовленості – значно різняться за своєю структурою і відрізняються вживаною лексикою, існуючими поняттями тощо.

Існує декілька способів перекладу юридичних термінів: за допомогою еквівалента, калькування, транскрибування, транслітерації, описового перекладу. Серед перетворень, що здійснюються в процесі перекладу, виділяють чотири елементарні типи: 1) перестановка; 2) заміна; 3) додавання; 4) вилучення.

Стосовно методу описового перекладу, калькування і транслітерації, то до них слід вдаватися, лише переконавшись, що в українській мові дійсно відсутні еквівалентні або варіантні відповідники для даної англійської лексичної одиниці і не можна використовувати інші методи перекладу.

ВИСНОВКИ

Отже, у роботі подано вирішення актуальної наукової проблеми перекладу юридичної літератури у контексті культурологічної і соціологічної кореляції мови і культури народу. Дослідження дало змогу дійти таких висновків:

Переклад – складне багатогранне явище, що вимагає від фахівця не тільки бездоганного знання мови, але і уміння розрізняти смислові, стильові відтінки писемного або усного мовлення, а також знання історії мови і, відповідно, розвитку культури суспільства. Володіння фоновими знаннями про культуру, менталітет і етнологічний розвиток народу носія мови є невід’ємною складовою успішної праці перекладача. Особливу увагу, під час перекладу, слід приділяти явищам або поняттям, що наявні у культурі носіїв мови оригіналу, але відсутні у культурі носіїв мови перекладу. Такі явища і поняття потребують особливих навичок від перекладача.

Юридичний переклад – це переклад текстів з галузі права, який включає переклад юридичних документів, нотаріальних довіреностей, угод, висновків тощо. Юридичний переклад, як і будь-який переклад галузевої літератури потребує значної бази знань перекладача та обізнаності у різних сферах діяльності і наукових галузях. Переклад текстів з юриспруденції, передбачає володіння не лише англomовною юридичною термінологією і глибоку обізнаність у галузі права, але і знання культурних традицій народу, особливостей соціального та історичного розвитку. Перед перекладачем англomовної юридичної літератури українською мовою постає і ще одна складність, зумовлена, тим що у Великобританії та Україні працюють правові системи різних типів.

Емпіричним шляхом доведено, що ті або інші фрагменти дійсності, зв’язки, відносини знаходять віддзеркалення в мові як суспільному явищі. Так само і мова права як особлива "субмова" має свій власний зміст і низку специфічних якостей, що відрізняються залежно від мовної системи. Переважна

більшість особливостей будь-якої мови пояснюється впливом історичних, культурних, соціальних та політичних факторів на її носіїв. Вивчення лексичного складу законодавчих текстів обмежується проблемами термінології, оскільки юридична термінологія вважається основним, найбільш інформативним пластом лексики мови законодавства, що сприяє точному і чіткому формулюванню правових норм.

В англomовних країнах широко використовується прецедентне право, у результаті чого рішення з приводу будь-якої справи винесене раніше є обов'язковим, тому при майбутньому розгляді аналогічних справ укладачі законів і контрактів перераховують усі поняття, що зустрічаються у прецедентах. Так при перекладі юридичних документів перекладач часто стикається із рядом понять, які є близькими за значенням, але при цьому несуть різне семантичне навантаження. Наявність, так званих, близьких за змістом понять в англomовній юридичній літературі, є ще однією соціокультурною особливістю, яку обов'язково слід враховувати під час перекладу.

Термін – це слово або словосполучення, яке служить для вираження поняття і прийняте в відповідній професійній сфері та вживане в особливих умовах. Якщо для терміну або поняття, що перекладається існує словниковий відповідник, загальноприйнятий і затверджений нормами права, перекладач не повинен вводити нове поняття. Для перекладу реалій слід застосовувати прийом калькування, транслітерації або описового перекладу, що особливо актуально для юридичної літератури з огляду на її соціокультурну маркованість.

Важливо відзначити, що дана тема сьогодні є актуальною і потребує постійного дослідження, вдосконалення і універсалізації. Слід пам'ятати, що будь-який народ постійно розвивається у культурному, соціальному та історичному плані, як наслідок вносяться певні зміни стосовно юридичної літератури, а особливо поява нових еквівалентів перекладу, тому необхідно відповідально і ретельно підходити до перекладу правознавчих текстів.

Виявлено, що стилістична диференційованість терміносистеми галузі права обумовлена широкою сферою її застосування: законодавство, судочинство, нотаріат, діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація, правова публіцистика. Юридична мова в кожній із цих комунікативно-функціональних галузей характеризується певним набором специфічних рис, функцій, інвентарем мовних засобів, композиційною системою функціональних різновидів і жанрово-ситуативних стилів.

Існує велика кількість способів передачі термінів з англійської мови українською і серед них можна виділити: переклад за допомогою лексичного еквівалента; калькування; транскрибування; транслітерація; описовий переклад; приблизний переклад; переклад із допомогою аналога; переклад шляхом створення неологізму.

З'ясовано, що оскільки юридичні терміни – це переважно складні терміни або терміни-словосполучення, то вони є основною проблемою перекладу юридичного тексту. Значні труднощі викликають терміни, до складу яких входять групи слів, так звані багатоконпонентні терміни. Переклад таких понять складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної.

Проаналізувавши все вищезазначене можна зробити висновок, що, в загалом, юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їх багатозначність не тільки серед різних галузей науки, але й всередині юридичної сфери. Точне значення терміну в даному випадку можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов'язані між собою у терміні-словосполученні.

Було визначено, що наявність близьких за змістом понять в англійській юридичній літературі, є ще однією соціокультурною особливістю, яку обов'язково слід враховувати під час перекладу. Адже європейська і англосаксонська системи права значно відрізняються одна від одної. Тому, необхідно обов'язково перевіряти чи англійські юридичні лексеми вжито

синонімічно і вони мають однакове семантичне навантаження, чи їх слід перекладати як близькі, а не ототожені, для передачі точної інформації, зазначеної у вихідному варіанті тексту (документу).

Протягом аналізу перекладів текстів юридичної тематики, було виявлено, що способи і прийоми перекладу термінології можуть варіюватися і комбінуватися, залежно від наявності в тексті мови перекладу лексичних еквівалентів, будови речення, сполучників і вставних слів, лінгвокультурологічних особливостей іншомовного тексту тощо. Також слід пам'ятати, що існує маса документів, які призначені не для юристів, а для людей, які можуть не зрозуміти правову термінологію, що також слід враховувати при перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. статей. 2010. Вип. XXIII. Ч. 2.
2. Баранник Д. Х. Мова нормативно-правових актів і система функціональних стилів літературної мови. *Право і лінгвістика: матеріали конференції. У 2-х частинах.* Ч. 2. Сімферополь: ДОЛЯ, 2003. С. 114–119.
3. Бесараб Т. П., Павлюк М.М. Особливості перекладу юридичної термінології США та Великобританії. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. № 28.* НТУ «ХПИ», 2020. С. 421-437.
4. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова Книга, 2008. 248с.
5. Власенко М. С. Комунікативно-прагматичний аспект іспанського законодавчого тексту: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К.: КНУ імені Т. Шевченка, 2001. 246 с.
6. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2020. 31 с.
7. Герасімова О. М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу) *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2016. Вип. 22. С. 180-182.
8. Глінка Н.В. Особливості функціонування та прийоми перекладу англійської юридичної термінології в текстах публіцистичного стилю / Н. В. Глінка, О.І. Лазаускас. *Теорія та практика перекладу.* К.: КПІ, 2011. № 6 (Ч. 2). С. 31-34.
9. Готті М. Дослідження спеціалізованого дискурсу. 3-я ред. вид. Берн [та ін.] Пітер Ланг, 2011. 230 с.
10. Гринчишин Д.Г. Короткий тлумачний словник української мови. К.:

Радянська школа, 1999. 320 с.

11. Давідов К.Г. До проблеми статусу міжнародних терміноелементів. *Вісник Львів. нац. у-ту імені Івана Франка. Серія: Філологія*. 2013. С.232–242.
12. Давіденко А.Л. До питання про становлення лінгвістичного аналізу тексту як наукової і навчальної дисципліни. *Семантика мови і тексту: Збірник статей 1У Міжнародної конференції*. Івано–Франківськ, 2020. С. 266 – 273.
13. Дерді Е.Т. Структурні та семантичні особливості англійських юридичних термінів-складних слів. *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць*. К.: КНУ імені Т.Шевченка, 2001. 47 с.
14. Енциклопедичний юридичний словник. Київ: Школа, 2001. 400 с.
15. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
16. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад: навч. посіб. Тернопіль: Вид-во Карп'юка, 2001. 284 с.
17. Коваль А.П. Ділове спілкування: навч. посібник. К.: Либідь, 1992. 280 с.
18. Клименко Л. В. Сталі словосполучення в юридичній мові. *Наукова спадщина професора Ю.О. Жлуктенка та сучасне мовознавство: зб. наук. пр.* К.: Логос, 2020. С. 125-128.
19. Казакова Т. А. Кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові. *Проблеми української термінології: Вісник національного у-ту «Львівська політехніка»*. № 503. 2014. С. 34 – 38.
20. Конопляник Л., Захарчук Н. Особливості перекладу англійських термінів з фізики. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*, 2013. Вип. 28. С. 36-44.
21. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. К.: Юніверс, 2003. 280 с.
22. Кучеренко О. Ф. Проблеми формування, функціонування та розвитку української пожежно-технічної терміносистеми : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Х., 2003. 19 с.

- 23.Моргун В.В. Міжнародні терміоеlementи в системі науково–технічних термінів. *Проблеми української термінології: Вісник державного у–ту “Львівська політехніка”*. № 402. Львів, 2000. С. 54 – 59 .
- 24.Медведь О. В. До уточнення характеру та рівневої типології термінологічної системності. *Вісник Нац. ун-т «Львівська політехніка»: Серія «Проблеми української термінології»*, 2008. № 620. С. 45–48.
- 25.Меллінкофф Д. Мова закону. Бостон: Little, Brown and Co, 1963. 526 с.
- 26.Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України/ Н.В. Артикуца. *Культура народів Причорноморья*. 2004. № 49. Т.2. С. 155 - 157.
- 27.Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови: підручник для студентів ін–тів і фак. іноземної мови. Харків: Основа, 1993. 255 с.
- 28.Муқан Г. М. Багатозначність і омонімія. *Українська мова і література в школі*. 1970. № 8. С. 30–36.
29. Непийвода Н. Ф. Нові тенденції розвитку української науково–технічної термінології. *Нові тенденції розвитку української мови: аспекти перекладу: Матеріали Всеукраїнської конференції*. Львів, 2002. С.40 –44.
- 30.Нікуліна Н. В. Теоретичне осмислення загальних понять сучасного термінознавства у концепціях видатних лінгвістів. *Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. Вип. VIII [відп. ред. проф. Л. О. Симоненко]*. К.: КНЕУ, 2009. С. 45–49.
- 31.Панько Т. І. Українське термінознавство: підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. Л.: Світ, 1994. 216 с.
- 32.Переклад як вид мовленнєвої діяльності. Особливості юридичного перекладу / Л.Ф. Чернікова. *Культура народів Причорноморья*. 2014. № 267. С. 180-184.
- 33.Раєвська Н. М. English lexicology: підручник для студентів факультетів іноземних мов університетів (англ. мовою). Київ, Вища школа, 1971. 336 с.

- 34.Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан і перспективи розвитку *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. К. : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 3–8.
- 35.Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с.
- 36.Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. К.: Вища шк., 1985. 360 с.
- 37.Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
- 38.Словник української мови: в 11-ти т. К.: Наук. думка, 1970–1980.
- 39.Толчеєва Т. С. Продуктивність моделювання термінів бізнес-економіки в англійській мові та їхня міжнародна гармонізація. *Науковий часопис Національного Педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов.* 2015. Вип. 13. С. 190–195.
- 40.Туровська Л. В. Терміни та номени в науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. Вип. VI. К.: КНЕУ, 2005. С. 225–229.
- 41.Ушакова М.Б. Українське термінознавство на сучасному етап. *Український правочас і наукова термінологія: проблеми норми і сучасність*: матеріали мовознавчої комісії НТШ. Львів, 2017. С. 101–108.
- 42.Циткіна Ф. А. Термінологія та переклад. Львів: Вища школа, 1988. С. 156.
- 43.Шумило І.І. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс.* 2016. Вип. 4. С. 266-272.